

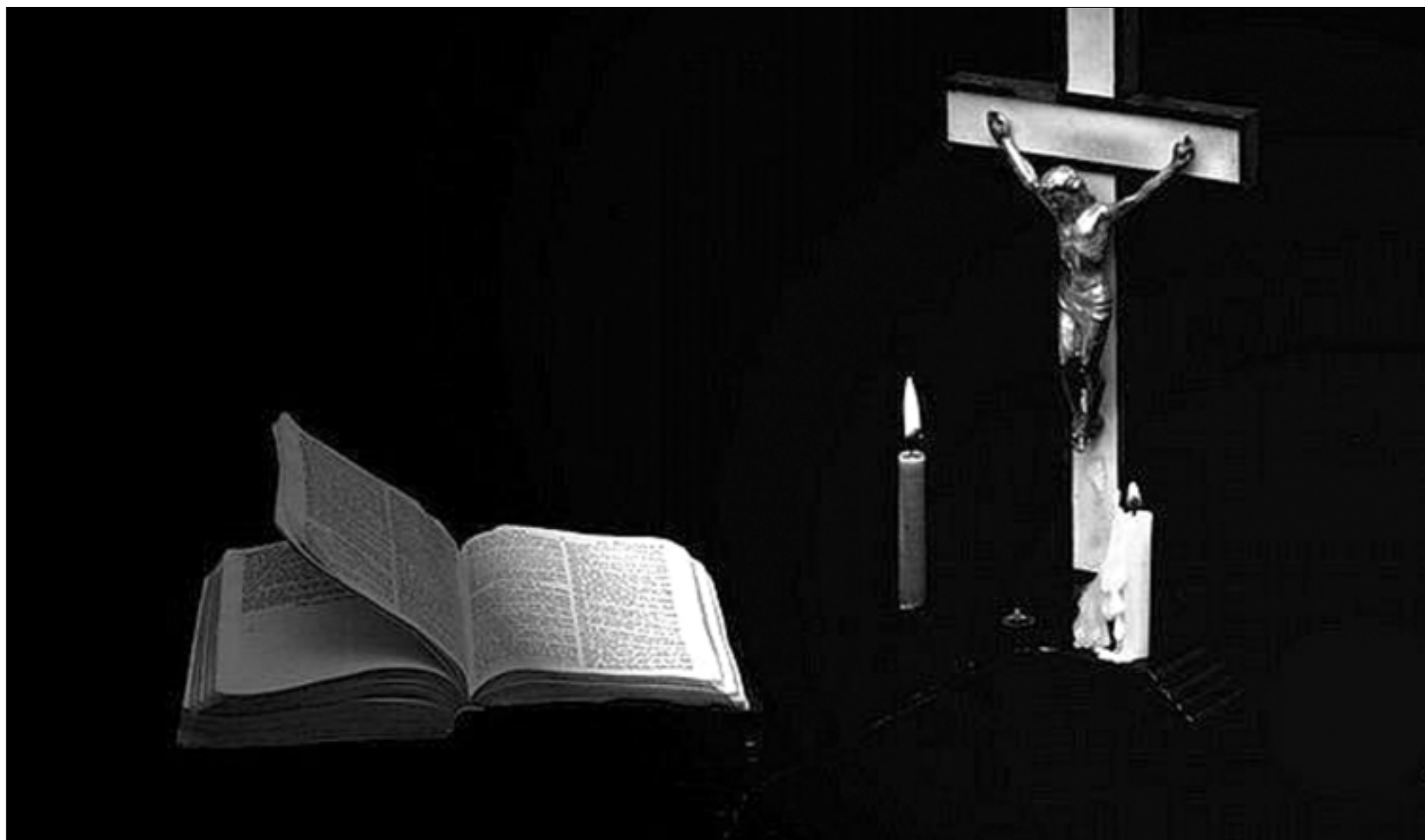
KULTÚRA

ROČNÍK XV. – č. 18

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

31. OKTÓBRA 2012

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,20 €

Hodnoty si vyžadujú úctu, ale aj obranu

Po vyše šesťdesiatich rokoch výskumnej a didaktickej činnosti na pápežských i na štátnych univerzitách zažil som nezvyčajnú príhodu. Z Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe ma požiadali, či by som prijal funkciu oponenta pri obhajobe dizertačnej práce „Slovensko - italské vzťahy 1939 - 1945“ v Komisi pro studijní program - historické vědy. Kandidát svoju vynikajúcu prácu úspešne obhájil. Vo svojom posudku tejto dizertácie som zdôraznil, akú výhodu mal autor tejto historickej štúdie už zo samej skutočnosti, že osobne nepatril ani k jednému z dvoch štátov, ktoré boli predmetom jeho výskumu. Tým získal určitý odstup, ktorý mu dovolil posudzovať a vyhodnocovať masu zachovaných dokumentov podľa prísnych noriem metodológie historických vied bez toho, že by ho mohla pozitívne alebo negatívne ovplyvňovať jeho osobná príslušnosť k niektorému zo študo-

vaných národov a štátov. Toto by sa mohlo stať všeobecnou požiadavkou pre výber tém podobného charakteru.

Tento zážitok (aký som však doteraz na

MILAN S. ĎURICA

Slovensku nezažil) mi bol iba podnetom k úvahe o oveľa dôležitejšej aktuálnej téme, ktorou je už dlhé mesiace bežiaci intenzívna svetová kampaň proti kresťanstvu a najmä proti Katolíckej cirkvi vyzdvihovaním a rozmazávaním škandálov, ktorých sa dopustila minimálna časť rehoľných aj diecéznych kňazov v rozličných krajinách sveta. Nehanebne sa manipuluje štatistickými údajmi, vyťahujú sa zločinné postupovania aj z pred polstoročia, zveľičujú sa aj vôbec nedokázané obžaloby a povesti, pranierujú sa osoby pred skončením, ba aj pred začatím súdnych procesov, a keď sa obžaloba dokáže ako falošná, nikto sa necíti

povinný podobným spôsobom uverejniť opravu urážlivých tvrdení a odprosiť takto mravne znevážené osoby. Tohto sme už aj tu na Slovensku častými svedkami.

Ale je to iba chybou nepriateľov kresťanstva, neraz aj veriacich a náboženstva vôbec?

Ved' takí nikdy v dvetisícročných dejinách nechýbali, ako to už Ježiš Kristus jasne predpovedal: „Ak mňa prenasledovali, budú prenasledovať aj vás.“ (Ján 15, 20). Už v prvých troch storočiach dejiny zaregistrovali najmenej desať veľkých prenasledovaní Cirkvi, najprv zo strany židov a potom zo strany cisárov Rímskej ríše. Aj počas mohutného šírenia kresťanstva v stredoveku nechýbali lokálne i širokoplošné odpory a pokusy o rozvrátenie jednoty učenia a vnútorných štruktúr Cirkvi. Ich vyvrhnutím bola bezpochyby Francúzska revolúcia so všetkým, čo ju predchádzalo a nasledovalo.

(Pokračovanie na 4. strane)

Dejiny Európy, ak ich odabstrahujeme od ľudských slabostí a vášní ako paralelnej - s najväčšou pravdepodobnosťou iba druhotnej - pohnútky, sú v posledných dvoch tisícročiach dejinami za Krista a proti Kristovi. Neskôr sa tento zápas personi-

Pozvanie k tradícii

TEODOR KRIŽKA

fikuje do zápasu za a proti pápežovi. Kristus je v tejto etape ešte príťažky súper. Pápež je predsa len "iba" človek.

Kým v začiatkoch to boli akoby boje vnútri kresťanstva (arianizmus, protestantizmus atď.), maskujúci boj s Petrom ako svorníkom toho chrámu, ktorého uholným kameňom je Kristus, neskôr sa boj prenáša mimo kresťanstvo v jeho pápežskej podobe a je už nepokrytým útokom naň.

(Pokračovanie
na nasledujúcej strane)

www.kultura-fb.sk

Pozvanie k tradícii

(Pokračovanie z 1. strany)

Tento proces môžeme pozorovať ako kontinuálny až podnes, hoci - dá sa povedať - obľúkom sa vracia aj do samého stredu Cirkvi v podobe relativizovania a rozmazávania hraničných línií medzi zjavnou Pravdou a pokusom o kompromis s úpadkom tzv. postmodernej doby.

Európa sa vyvíja k alternatíve voči kresťanstvu, pričom vymýšľa, resp. oživuje ďalší utopický pokus o novú sebaidentifikáciu človeka. Prometeus sa odtrhol z reťazi, kradne Hefaistovi oheň z jeho božskej vyhne a nosí ho ľuďom akoby z ušľachtilých pohnútok oslobodiť ich.

Zámerne si pomáhajú antickú mytológiu, lebo každá etapa takéhoto oslobodzovania sa nápadne podobá na kopírovanie antických ideálov so všetkým, teda nielen s ich racionalizmom, ale aj, a najmä, s jeho úpadkom.

Čo však znamená oslobodiť človeka od Boha? Zvládne človek ontologické osamotenie v obrovskom priestranstve vesmíru a čase? Sotva. Je preto iba zákonité, že v ďalšej etape sa na boží trón posadí sám.

Hádám nemusím rozvádzať, že táto pseudoosloboditeľská dráma človeka sa časom mení na tragédiu či tragikomédiu. Múdremu stačí náznak.

Žijeme vo fáze, keď sa ešte človek na boží trón neposadil osobne, posadil tam virtuálne antropomorfné bytosti, resp. personifikovaný rozum. Poprúc transcendentnú povahu bytia, "oslobodil sa" iba do klietky, tentoraz do klietky materiálnej existencie, zacyklil sa vo fázach jej premien a chtiac-nechtiac odsúdil vlastné dejiny na marginálnu epizódu vesmíru po prvotnom výbuchu, na akýsi drobný časový úsek jeho rozpínania sa. Nič na tom nemení ani bohupustá pýcha myšlienky, vlastne iba tak-ticky zhovievavé zistenie, že Boh je projekciou existenciálnej úzkosti človeka v ranom štádiu jeho schopnosti reflektovať samého seba.

Čím menej Boha, teda aj nádeje na večný život, tým viac sa človek pokúša (na jednej strane) predĺžovať si život pomínuteľný a (na strane druhej) limitovať počty iných druhov, ba dokonca už aj svojho vlastného druhu na hostine života. Bez Boha totiž niet limitu mravnosti. Mravnosť sa stáva iba objektom ľudskej dohody alebo prosto intelektuálnej chytrosti či priam diktátu moci a má egoistickú, účelovú, v tom najlepšom prípade pragmatickú povahu.

Mohol by som túto úvahu rozvíjať do šírky aj do hĺbky, ale nie je to účel tohto úvodníka. Chcem iba poukázať na fakt, o ktorom som presvedčený, že popretím Boha, zníže-

ním roly Cirkvi a pápeža, k níjakému oslobodeniu nedôjde a nemôže dôjsť. Presne naopak. Ako produkt existenciálnej osamelosti (alebo hoci aj z čisto pragmatickej potreby nahraďiť silu a intelekt živej ľudskej bytosti umelou) sa človek napriek výslovnému zákazu pokúsi znova a znova z hlíny vytvoriť Golema a vdýchnuť mu dušu aj s rizikom, že Golem nepozná mravnosť a zničí svojho autora. Naostatok takáto tendencia by bola prirodzeným zrkadlovým odrazom počínania človeka, ktorý sa vzpiera svojmu skutočnému Stvoriteľovi.

Súčasník nevidí nijakú, ani drobnú, príčinu na pochybnosť, či je mravné manipulovať s DNA, nielen geneticky upravovať rastliny, ale už aj živočíchy, ba dokonca zasahovať do ľudských génov. Je pochopiteľné, že prežíva eufóriu, možno omnoho väčšiu ako rabin Jehuda Löw ben Becalel, keď tvoril Golema. Od akákoľvek tvorba, umelecká i vedecká, je len metafora. Človek, čo ako múdry a objaviteľský, v skutočnosti netvorí z ničoho, iba objavuje už stvorené. Ak si prísvojuje tvorivosť, okráda Tvorcu, lebo bez súhlasu, dokonca s popretím autorstva, si prisvojuje nájdený predmet alebo jav, prípadne "tvorí" plagiat. Navyše tak koná s rizikom ako malé dieťa, ktoré po prvý raz dosiahne na poličku, kde nahmatá zápalky.

Racionalistická, osvietená, materialistická, marxistická, ľavičiarska predstava o pokroku je z tohto druhu detského hľadania zápaliek. Zakaždým to končí nie iba ohrevom vody v čajníku, ale požiarom. A čím sú tie zápalky ukryté vyššie, tým je aj požiar väčší. Dá sa preto celkom racionálne predpokladať, že viera v pokrok, toto náboženstvo bez Boha, sľubované satanom už v knihe Genezis slovami "budete ako Boh" (nie "budete Boh", lež iba "ako Boh"), je pozvaním do pekla.

Preto niet divu, že vzniká potreba obnovy mravného rytierstva. Intuitívne sa toto rytierstvo prejavuje v úsilí národov nestratiť svoju identitu, nerozpustiť sa v globálnom chaose. Ale toto úsilie o národné je iba malou ozdobou na rytierskom brnení. V skutočnosti sa rytierstvo dnešných čias volá tradicionalizmus.

Tradicionalizmus je Mojžiš, ktorý svoj ľud prevedie Červeným morom (marxizmu, boľševizmu, trockizmu, ľavičiarstva, liberalizmu, globalizmu, všetkých podob ateizmu, vrátane útoku na ľudskú prirodzenosť) do Zaslúbennej zeme. Táto cesta bude dlhá. Iba symbolicky bude trvať štyridsať rokov. Ale treba ju podstúpiť.

TEODOR KRÍŽKA

K napísaniu nasledujúcich riadkov ma podnietila istá relácia, odvysielaná Slovenským rozhlasom, do ktorej sa mohli zapojiť i poslucháči. Mohli povedať, čo ich v živote potešilo, čo sa im podarilo, prípadne na čo sú obzvlášť hrdí. Poslucháči neboli skúpi na slovo, telefonovali. Jeden bol hrdý na výsledky svojich detí, druhý zasa na stretnutie so známou osobnosťou, tretí na svoje pracovné úspechy a pod.

Na spestrenie takýchto a podobných relácií sa moderátor zvyčajne telefonicky spojí aj s dajakou známou osobnosťou a porozpráva sa s ňou na danú tému. V tomto prípade to bol Jozef Banáš, ktorý má za sebou aj bohatú profesionálnu kariéru v novinárstve, v topmanažérstve (SIT - Slovak International Tabak), v diplomácii a vo výsokej politike. Ale nielen tam. Musel sa dobre vyznať aj v machináciách Štátnej bezpečnosti (ŠtB), bol totiž jej agentom.

Nejeden poslucháč bol zaiste zvedavý, na čo asi takýto človek, ktorý dosiahol v živote tak veľa, môže byť hrdý. Jozef Banáš prezradil, že ho potešilo, ba je priam hrdý na stretnutie s dvomi ženami. Jedna je Nemka a druhá je Švajčiarka.

Pristavme sa pri tej Švajčiarky, Josette Baerovej, ktorá, podľa Banáša prednáša stredoeurópske dejiny na univerzite v Zürichu a pozvala ho, aby s ním diskutovala o jednom z jeho románov, ktorý čítala zrejme na internete, tvrdí Banáš.

Josette Baer(ová) je zaujímavá osoba. Bez najmenšieho ostychu dokáže prednášať na témy, o ktorých nemá ani poňatia tak, akoby bola na ne naslovovzatá odborníčka. 17. júna 1998 prednášala v Nemecko-Americkom inštitúte v Heidelbergu na tému „Čo očakávajú Česi a Slováci od EÚ?“ Podľa oznamu uvedeného inštitútu je prednášajúca slavistka, ktorá sa vo svojej dizertačnej práci venovala T. G. Masarykovi a Václavovi Havlovi a teraz pôsobí ako vedecká pracovníčka v obore 'Politická filozofia: Normatívne princípy v medzinárodných vzťahoch' na univerzite v Zürichu. Stredobodom pozornosti jej prednášky mal byť štátny pojem ako štátna predstava Čechov a Slovákov, ich národné tradície, zakotvenie demokratického myslenia a ich vzťah k Západu a Východu. Z tohto širokého spektra sa poslucháči nič nedozvedeli, iba to, že Česká republika bude prijatá do EÚ a Slovenská republika nie, lebo jej EÚ vyčíta „deficity v demokracii“, ktoré bližšie vysvetlila únosom syna bývalého slovenského prezidenta M. Kováča, ktorého vraj nechal uniesť V. Mečiar za pomoci SIS, zmarením referenda, ďalej tým, ako maďarská menšina žijúca na Slovensku nemôže používať svoj jazyk ...a skončila neslobodou tlače na Slovensku. Vysvetľovala, že hoci EÚ na tieto deficity Mečiara neprestaje upozorňuje, tento to ignoruje.

Baerovej prednáška sa počúvala ako dajaká kovbojka z Divokého západu, najmä keď sa rozhovorila o výbuchoch a vraždách na Slovensku.

Po prednáške nastalo hrobové ticho, nikto sa do diskusie nehlásil. Ticho prerušila istá pani zo Slovenska, ktorá mala na prednášajúcu niekoľko otázok, napr. či vie po slovensky, či pozná Slovensko a odkiaľ má svoje vedomosti o ňom. Prednášajúca odpovedala, že po slovensky nevie, učila sa po česky, pozná Prahu a tam má známych odborníkov na Slovensko. Ďalšia otázka bola, či vie, koľko poslancov má maďarská menšina v slovenskom parlamente a koľko slovenská menšina v maďarskom parlamente. Nevedela. O slovenskej menšine v Maďarsku nikdy nič nepočula, a preto začala protestovať, že reč nie je o Slovákoch v Maďarsku, ale o Maďaroch na Slovensku.

Prišla reč aj na Mečiara. Jedna staršia Nemka sa Baerovej spýtala, čo na tom Mečiarovi ľudia vidia. Odpovedala, že asi to, že bol boxerom a je „breitschulterig“ (má široké plecia), a to sa vraj Slovákom páči. Tá istá Nemka chcela vedieť, prečo sa ľud proti Mečiarovmu diktátorstvu nebúri. Odpovedala, že preto, lebo ľud sa so svojím osudom už zmieril.

Baerová vysvetľovala aj dôvod, prečo

došlo k rozdeleniu republiky. K rozdeleniu muselo dôjsť, lebo Slovensko vraj brzdiло vývoj Česka, a keby bolo zostalo spoločné Československo, tak Česko by ekonomicky nebolo dnes tak ďaleko, už aj preto, lebo po roku 1989 nastala na Slovensku veľká nezamestnanosť.

Medzi poslucháčmi sedel mladík, ktorý vidiač, že „odborníčka na stredoeurópske dejiny“ je poriadne v úzkych, priskočil jej na pomoc. Vraj aj on pracuje na poli medzinárodných vzťahov a častejšie chodí do sídla EÚ, a že aj tam hovoria, že na Slo-

Ako ďalej?

vensku je diktatúra. Okrem toho to isté hovoria aj jeho bratislavskí priatelia - intelektuáli (nemenoval ich, ľahko ich však uhádnuť). Baerová vidiač v mladíkovi oporu, pritakávala mu. Povedala, že ona tie „deficity“ demokracie na Slovensku prebrala z českej verzie akejsi rezolúcie EÚ.

Prednášajúca o Slovensku nevedela nič, ani tie najelementárnejšie veci, nehovoriac už o slovenskej ústave alebo o slovenskom parlamente.

Medzi poslucháčmi sedel aj riaditeľ vyššie menovaného inštitútu. Tomu bola situácia trápna, od hanby hral všetkými farbami, čo sám neskoršie priznal. Po prednáške šla istá osoba k prednášajúcej s dobre myslenou ponukou, že by jej dala niekoľko adries v Bratislave, aby nebola o Slovensku iba jednostranne informovaná, aby sa o ňom niečo dozvedela. Odmietla. Vraj pôjde do Prahy, kde pozná niekoľko Slovákov a od týchto môže čerpať vedomosti o Slovensku.

Od roku 1998 ubehlo viacero rokov. Možno, že sa táto odborníčka na stredoeurópske dejiny medzitým o Slovensku aj niečo dozvedela, keďže stred Európy leží na strednom Mečiarovom, v obci Kremnické Bane-Krahule.

„Prednáška“ spomínanej švajčiarskej odborníčky na Masaryka a Havla zapadala bezpochyby do volebnej kampane v roku 1998 na Slovensku, ktorá prebiehala svetoplošne. Všetky médiá takmer na celom svete rovnako informovali o diktatúre akéhosi Mečiara vystráňajúceho na Slovensku a tam pod jeho kuratelou utláčanej maďarskej menšiny a o katastrofe, ak sa po parlamentných voľbách Mečiar znova dostane do vlády. A aby sa tejto katastrofe predišlo, začali sa na Slovensko hrnúť peniažky od „demokratov“ z celého sveta na záchranu demokracie na Slovensku. Kto už vie, okrem P. Demeša a jemu podobných, koľko stoviek miliónov korún alebo aj dolárov prišlo na slovenské mimovládne organizácie na realizáciu predvolebných projektov a kampaní na masírovanie mozgov, hlavne mladých prvovoličov, koho majú voliť. Tieto pre Slovensko tak dôležité voľby boli spojené s celonárodným referendom o neprivatizovaní slovenských strategických podnikov. A toto referendum bolo národom takmer ignorované. Veľká časť národa ani nevedela o čo vlastne ide. Zbadali to až keď sa k moci dostalo zaujímavé hybridné politické zoskupenie a začal sa výpredaj strategických podnikov, ktoré mali zostať v slovenských rukách, mali byť živiteľmi slovenského národného boja.

A propos, utláčanie maďarskej menšiny na Slovensku - stále neutíchajúca téma istých kruhov. Od toho dňa, keď začali silniť snahy Slovákov mať vlastný štát, začala v zahraničí masívna kampaň proti Slovensku. Argumentovalo sa najmä silným utláčaním maďarskej menšiny na jeho území, ktorá sa musí stať súčasťou Maďarska, aby prežila, prirodzene aj s územím, na ktorom žije. Proti tejto maďarskej dezinformačnej kampani nepostavila slovenská strana žiadnu informačnú protihodnotu. O to zaslúžnejší je čin bratislavského vydavateľa Eko-konzult, ktoré v júli 2009 vydalo nemecký reprint českého autora Karla Kálala Utláčanie Slovákov Maďarmi (Die Unterdrückung der Slowaken durch die

Magyaren), ktoré vyšlo vydané prvýkrát roku 1903 v Prahe, česká verzia v roku 1907 (1. vydanie) a v roku 1908 (2. vydanie). Kálalovo dielo Utláčanie Slovákov Maďarmi napriek tomu, že bolo napísané pred vyše storočím, doteraz nestratilo na aktuálnosti.

Hlavná časť knihy vydananej Eko-konzultom pozostáva z Kálalovho diela Utláčanie Slovákov Maďarmi, upraveného D. V. do terajšej nemčiny a doplneného komentárom pozostávajúceho z úvodných slov a záverečných kapitol. Záver knihy sa venuje problematike slovensko-maďarských vzťahov a stavia sa kriticky k daniu na Slovensku, ignorujúc pritom súčasnú a od autorov priam očakávanú „politickú korektnosť“. Kniha trafila podľa očakávania „klinec po hlavičke“, čomu nasvedčuje aj recenzia ďalšej odborníčky na slovenské záležitosti, istej Barbory Moormann-Kimákovovej, narodennej v Košiciach (1982), v „Südosteuropa Mitteilungen“ (Juhovýchodné Oznamy), č. 2/2010, ktoré vydáva Südosteuropa-Gesellschaft (Spoločnosť pre juhovýchodnú Európu) v Mnichove.

Moormann-Kimáková, ako je pri rôznych „odborníkoch“ často zvykom, silnú maďarizáciu Slovákov v Uhorsku bagatelizuje, vlastne ani nespomína. Zato slaboduch, ale ostro kritizuje Kálala, ktorý bol vraj už počas svojho života neobyčajne radikálnym zástancom Slovákov v Maďarsku (nemčina nerozlišuje rozdielne pojmy Maďarsko a Uhorsko, pozná len jedno pomenovanie: Ungarn), a vyčíta mu, že nekriticky idealizuje Slovákov, zatiaľ čo Maďarov kolektívne odsudzuje ako nemorálny národ, ktorý spolu so Židmi utláčali Slovákov. V komentároch zasa postráda kritickú analýzu Kálalovho textu a prekáža jej kritický opis terajších vzťahov medzi Slovákami a Maďarmi, ktorý je vraj protimaďarský. Komentáre k politickej scéne na Slovensku podľa nej tiež neobstoja, lebo medzinárodne uznávaní politici sú poriadne skritizovaní a SNS a Mečiar, ktorí Slovensko zaviedli do izolácie, sú zasa bránení. Reprint Kálalovej knihy Utláčanie Slovákov Maďarmi je podľa nej vraj ďalším príkladom nacionalistického náhľadu na vlastné dejiny, ktorý môže viesť k novým konfliktom. Skutočnosťou však je, že práve rôzne „Kimákové“ a jej podobní, práve oni roznečujú konflikty a ženú vodu na mlyn príliš nebezpečných a pritom objektívne neopodstatnených maďarských nacionalistických vášní.

Kto sa nebráni, ten pritakáva. Aby tomu tak nebolo, obrátila sa D. V. na redakciu Südosteuropa Mitteilungen s pripomienkami k uvedenej recenzii. Prišla ďakovná odpoveď za presnú, kritickú a angažovanú lektúru Kálala, za odozvu na Moormann-Kimákovu recenziiu ako i pripomienky k nej. Redakcia sa za recenziiu Moormann-Kimákovu ospravedlnila a dodala, že pri recenziách sa spoliehajú na mienku recenzentov, pretože nie vždy je v ich silách posúdiť pravdivosť mienky recenzenta do posledného detailu, lebo nie sú úplnými odborníkmi na všetky krajiny, posudzovaním ktorých sa táto spoločnosť zaoberá. Preto sú za každý ohlas vďační a tento bol pre nich okrem toho aj cenný.

S tendenčnými tvrdeniami proti Slovensku sa možno stretnúť častejšie. Nahliadnime napríklad do nemeckého vedeckého Meyers grossen Länderlexikon s podtitulom Všetky krajiny sveta poznať, zažiť, porozumieť, ktorý vyšiel v roku 2009. V kapitole o Slovensku sa uvádza aj podkapitola Unterdrückung des Ungarischen - Útlak maďarčiny. Podľa tohoto vedeckého lexikónu sa na Slovensku praktizuje „silné obmedzenie používania jazykov menšín“.

Vynára sa tu otázka, prečo nie sme schopní pred celým svetom povedať, ako to na tom našom Slovensku vlastne je? Čo nám pomôže, že máme jednu z najliberálnejších menšinových politík v Európe, keď nevieme šíriť pravdivé informácie do zahraničia, ktoré o nás nevie nič, a často ho ani nezaujímame? Čo robiť? Ako na to?

DARINA VERGESOVÁ

Dvadsať rokov od uplynutia dvadsiatich rokov od prehradenia Dunaja. Po toľkých rokoch úspešného fungovania Vodného diela Gabčíkovo však zostáva spor s Maďarskom o túto spoločnú investíciu neuzavretý.

To najdôležitejšie, čo chcem zdôrazniť, je skutočnosť, že Vodné dielo Gabčíkovo i bez dolného stupňa je dielom spĺňajúcim interdisciplinárne požiadavky na dielo tretieho tisícročia.

Dvadsať rokov od naplnenia gabčíkovskej zdrže je dostatočne dlhý čas na vyhodnotenie tendencií a trendov dlhodobého vývoja prírody okolo vodného diela Gabčíkovo. Teraz by už malo byť každému jasné, že katastrofické predpovede odporcov výstavby SVD boli politicky a nacionalisticky motivované. Mali by sme byť hrdí na to, čo sa nám podarilo. Dokázali sme vodné dielo Gabčíkovo napriek všetkému dokončiť náhradným variantom, prehradiť Dunaj a spustiť turbíny. A tak sa už dvadsať rokov Vodné dielo Gabčíkovo presvedčivo, reálne bráni samo.

PREČO BOLO TREBA VYBUDOVAŤ VODNÉ DIELO?

Koryto Dunaja sa za ostatných päť dekád značne zahĺbilo, čo spôsobilo nielen výrazné zníženie hladín nízkych prietokov, ale aj zníženie hladiny podzemných vôd v okolí. Poklesnutý Dunaj už nezásoboval svojou vodou bočné ramená viac ako jedenásť mesiacov v roku, lužné lesy začali vysychať. Bolo treba riešiť protipodvodňovú ochranu Žitného ostrova a zabezpečenie plavby.

Postupné znižovanie hladiny podzemných vôd spôsobovalo aj znižovanie kapacity studní. Vo vodnom zdroji Rusovce to spôsobilo, že do studní namiesto priesakov z Dunaja prúdila voda z rakúskeho vnútrozemia, ktorá bola horšej kvality s prakticky nulovým obsahom voľného kyslíka. Preto bolo nevyhnutné vodu upravovať, umelo obohatovať kyslíkom. Podľa výpočtu prof. Muchu priemerná hladina vody v Dunaji v profile Bratislava by bola poklesla za dvadsať rokov o 2,82 m, ako je so vzdutím, a v Rusovciach by bola o 6,07 m nižšie. Hladiny podzemných vôd v studniach v Rusovciach bez vodného diela by v súčasnosti poklesli približne o 4m.

Znížené hladiny vody v Dunaji a väčšinou vyschnuté bočné ramená by spôsobili podstatné zníženie populácie rýb, zveri a vtákov okolo Dunaja.

Riešenie týchto problémov oponenti nemali, vedeli len to, že SVD treba zbúrať a terén viesť do „pôvodného stavu“. Pripomeňme si preto znova: všetky uvedené problémy „pôvodného stavu“ prírody okolo Dunaja vyriešilo uvedenie vodného diela Gabčíkovo do prevádzky.

Prehradením koryta Dunaja vznikla nádrž, ktorá začína v Bratislave zvýšením hladín. To spôsobilo stúpnutie hladín podzemných vôd, zavodenie Chorvátskeho ramena a zvýšenie hladiny v Dražďaku, ale aj zavodenie budúceho vodného športového areálu a dunajského ramena nad Rusovcami. Podobná situácia nastala aj na ľavej strane: zvýšenie hladiny v Dunaji zlepšilo vlastnosti dunajského prístavu, zavodnilo Biskupické rameno, podstatne stúpili hladiny podzemných vôd - na úroveň, aká bola v päťdesiatych rokoch, teda pred začatím procesu sústavného a v čase sa zrýchľujúceho zahľbovania dna Dunaja.

Odporcovia VDG najintenzívnejšie strašili znehodnotením kvality

podzemných vôd, poklesom hladín podzemných vôd s následným znížením poľnohospodárskych výnosov.

Áká je skutočnosť? Na celom území, ovplyvnenom vodným dielom, nedošlo k poklesu hladín podzemných vôd, okrem nepatrného pásma tesne popri Dunaji pod Čunovom na maďarskej strane, čomu sa malo a má predísť prehrádzkami a jednoduchými úpravami v koryte Dunaja. Kvalita podzemnej vody sa nikde nezhoršila, na niektorých miestach, ako napr. poniže Petržalky, sa výrazne zlepšila, obsah voľného kyslíka vzrástol aj v zdrži vodného diela.

Potvrdilo sa naše tvrdenie, že vodné dielo je ekologická stavba. Nespochybniteľným faktom zostáva, že zachránilo ramenné sústavy na oboch stranách Dunaja a zabezpečilo prevodenie veľkých vôd bez škôd.

JÚLIUS BINDER

Gabčíkovo po dvadsiatich rokoch

Bez Vodného diela Gabčíkovo by sme sa museli starať o protipodvodňovú ochranu Žitného ostrova, o zabezpečenie plavby od Bratislavy po Palkovico a bezmocne by sme sa prizerali na vyschnuté dunajské ramená, na hynutie lužného i komerčného lesa, trápili by nás hlboko zaklesnuté hladiny podzemných vôd v hornej časti Žitného ostrova a Szigetköz so všetkými negatívnymi dôsledkami na prírodu, lesy i poľnohospodársku výrobu. Bez úžitkov z výroby elektrickej energie, bez zlepšenia plavby. Bez príjmov, len s výdavkami.

Odpoveďou na zlomyseľné konštrukcie odporcov na oboch stranách Dunaja je samotný vývoj podunajskej prírody po uvedení Gabčíkova do prevádzky. Výsledky monitorovania a systematického výskumu vedeckých a odborných pracovníkov potvrdzujú blahodarný vplyv VDG na prírodné prostredie. Prof. RNDr. Ladislav Šomšák v správe Zelené Podunajsko konštatuje:

„Kým do začiatku výstavby vodného diela bol zánik lužných ekosystémov na väčšine územia neodvratný, dnes je ich udržanie a samovoľná obnova reálna. Je to len zásluhou vodného diela. Ono vrátilo ekosystémom vodu, a to približne do takého stavu, aký sme zaznamenali koncom päťdesiatych rokov. Obnova stability lužných biotopov nebola možná nijakým iným spôsobom, len cez vodu. A voda je opäť tu“.

AKO SME TAKMER PRIŠLI O VODNÉ DIELO

Rozpad svetovej socialistickej sústavy v Európe, zánik RVHP a Varšavskej zmluvy s následným rozpadom ZSSR aktivizoval maďarské iredentistické živly. Medzištátna Zmluva o spoločnej výstavbe SVD G-N z r. 1977, ktorá stanovila hranice po uvedení SVD do prevádzky v súlade s trianonským rozhodnutím, by im bola na medzinárodných fórach značnou prekážkou. Bolo sa jej treba zbaviť. Nie kvôli ekológii - kvôli politike nastal nenávistný boj proti dunajskému vodnému dielu, ktorý trvá dodnes. V tom je podstata politiky maďarskej vlády i maďarského parlamentu.

Iredenta úplne ovládla maďarskú verejnosť. Maďarská vláda svojvoľne a bez konzultácie so zmluvným partne-

česko-slovenská strana vyčerpala všetky možnosti dosiahnuť dohodu s vládou MR, a preto potvrdila rozhodnutie Slovenskej vlády zo dňa 23. júla 1991 uviesť VDG do prevádzky náhradným riešením podľa variantu C. Zároveň určili termín uvedenia do prevádzky rok 1992.

Maďarský zmluvný partner bol presvedčený, že dané realizačné termíny sú nereálne a považoval ich iba za naše vydieranie. Čas využil na mohutnú celosvetovú kampaň proti uvedeniu Sústavy do prevádzky. Zatiaľ čo my sme intenzívne stavali

DUSNO PRED PREHRADENÍM

Blížil sa termín prehradenia koryta Dunaja. MŽP SR odkladalo vydanie chýbajúcich stavebných povolení, ktoré boli napísané a pri-

pravené na podpis. Čakalo sa na súhlas ministerstva, rozhodnutie o podpise si vyhradil minister Zlocha. Povolenie napokon nevydal. Určite nie z presvedčenia, že vodné dielo bude mať negatívny vplyv na životné prostredie, ale zabezpečoval alibi vláde pre prípad neúspechu, pravdepodobne s vedomím predsedu vlády. Ani jeden z ministrov či vyšších úradníkov sa nezúčastnil na prehradení koryta Dunaja. Nuž taká bola podpora vlády.

S blížiacim sa termínom prehradenia Dunaja sa zvyšoval medzinárodný tlak na ústavných činiteľov. Veľvyslanci členských štátov ES si podávali kľučky na ministerstvách a federálny minister Zielenec po tom, čo bol „na koberci“ u nemeckého ministra zahraničných vecí Kinkela bedákal, že prehradenie Dunaja bude mať ďalekosiahle dôsledky a že po očakávanom rozdelení ČSFR bude ešte aj ČR postihnutá sankciami.

O GABČÍKOVE AJ V BRUSELI A LONDÝNE

Po výmene niekoľkých listov zvolala Komisia ES tripartitné rokovanie do Viedne na 18. mája 1992 s cieľom riešiť spor medzi ČSFR a MR rokovanimi za pomoci poverených pracovníkov KES. Maďarská strana sa však na rokovanie nedostavila - s dodatočným odôvodnením, vraj nedostali faxovú pozvánku.

Príčina bola, samozrejme, iná. Zatiaľ čo pohyby stavebných mechanizmov na ľavom brehu Dunaja v prípravnej etape boli považované za divadielko, ktoré malo maďarskú stranu presvedčiť o reálnosti „papierového tigra“, betónové piliere hatí, ktoré začali vyrastať z terénu na jar 1992 už začali byť znepokojujúce. Keď sa vyslali pozorovatelia z

MR presvedčili, že piliere sú naozaj z betónu a nie „potemkinove dediny“ z kartónu, zmocnila sa poradcov maďarskej vlády panika - ich teória o „papierovom tigrovi“ dostala vážne trhliny. Rozhodli sa pre medzinárodnú diplomatickú ofenzívu na najvyššej úrovni. Boli si vedomí, že ich ekologické argumenty sú slabé a nie dost' pádne na vyvolanie účinnej medzinárodnej intervencie. Ale kým bola v platnosti Zmluva 1977, nebolo možné jej plnenie označiť za porušenie suverenity MR. Preto bolo treba Zmluvu urýchlene zrušiť. Nôta o jednostrannom ukončení jej platnosti bola pripravená a odoslaná 19. mája 1992, preto bolo nemysliteľné deň predtým rokovať „bona fide“ (v dobrej viere) o riešení sporu. Tak sa radšej vyhovorili, že do Viedne nedostali pozvánku.

Uvedenou nótu zrušili Zmluvu 1977 s úplne neprimeranou výpoveďou lehotou - len 6 dní, čo považoval za absurdné neskôr aj Medzinárodný súdny dvor (MSD) v Haagu. Len čo Zmluvu jednostranne vypovedali, neďbajúc na skutočnosť, že výpoveď nenadobudla platnosť, lebo ČSFR obratom vyjadrila svoj nesúhlas, obrátila sa MR na KBSE a Bezpečnostnú radu OSN so žiadosťou o zákrok a súčasne aj na MSD v Haagu, a to aj napriek tomu, že im muselo byť jasné, že MSD jednostrannú žiadosť neprijme.

Ďalšie tripartitné rokovanie bolo zvolané do Bruselu na 22. 10. 1992. Len štyri dni predtým sme v Bruseli objasnili zástupcom KES technické dôvody, prečo sa už v súčasnom štádiu prác (keď sa zúžilo koryto Dunaja na 170 m) nemôže proces prehradzovania zastaviť, ale zástupcovia KES chceli dať maďarskej strane ešte poslednú možnosť zmeniť svoje stanovisko.

Termín ďalšieho tripartitného rokovania nebol oficiálne stanovený. Až dodatočne sme sa dozvedeli, že - pravdepodobne z iniciatívy premiéra Veľkej Británie Johna Majora, ktorý bol hosťom stretnutia Vyšegrádскеj štvorky v Londýne - bolo „tichou diplomaciou“ dohodnuté tripartitné rokovanie doslova v jeho predvečer: konalo sa 27. októbra od 20,00 hod. do neskorých nočných hodín - kým sa nepodpísal záznam, ktorý mal vedúci maďarskej delegácie János Mártonyi už vopred pripravený. V ňom prekrútil našu ponuku z Bruselu, ktorú „vraj prijal“ a žiadal po prehradení trvalo vypúšťať celý prietok Dunaja do jeho starého koryta. Maďarská strana opäť uplatnila vydieračskú taktiku. Mártonyi bol neoblomný - spustil síce 5 % prietokov, ale hrozil, že ak sa záznam nepodpíše, rozbije nasledujúci deň Vyšegrádске rokovanie. Patovú situáciu vyriešil zástupca KES Pablo Benavides, ktorý zabezpečil u komisára ES Fransa Andriessena výnimku „pre prietoky slúžiace na skúšobnú prevádzku VEG a prietoky pri mimoriadnych prietokových pomeroch“. V čase londýnskeho rokovania bol už Dunaj prehradený a dozvedeli sme sa, že KES vyslala skupinu expertov, ktorá monitorovala prehradzovanie od samého začiatku (napriek tomu, že bola oficiálne menovaná dodatočne, až v Londýne) a táto zaslala na KES predbežnú informáciu už počas rokovania a 31. októbra aj správu, v ktorej (aj zásluhou prof. Muchu) podali vcelku priaznivé referencie o očakávaných environmentálnych vplyvoch VDG. Správy (ani definitívna z 27. novembra 1992) nenaznačujú žiadne obavy z environmentálnej katastrofy v budúcnosti.

Pokračovali sme napriek Bruselu i Londýnu s prácami na ukončení I. etapy variantu C.

(Pokračovanie na 4. strane)

(Pokračovanie zo str. 3)

NAJDÔLEŽITEJŠIE: PREUKÁZAŤ PRAVDU

Priznám sa, nebola to jednoduchá situácia. Častá frekvencia slova zákonnosť, zákonné normy, uznesenia vlád, vypovedanie nevyhovujúcej medzistátnej zmluvy... Celý posudzovací proces zákonne nezákonných komisií. Aktivita odporcov, organizovanie celosvetového odporu proti Gabčíkovu. Média, najmä maďarské, ale i české, nemecké atď. chrľili katastrofické scenáre, obviňovanie autorov projektu bolo na dennom poriadku.

Cítili sme obrovskú zodpovednosť za prehradenie Dunaja. Vedomie, že ak neprehradíme Dunaj v októbri 1992, už nikdy nebude vodné dielo Gabčíkovo v prevádzke, bolo neznesiteľné. Takisto predstava, že odporcom diela nebudeme môcť dať lekcii z absurdnosti ich tvrdení. Najvyšší zákon, ktorý pre nás platil, bolo preukázať pravdu, pravdu najmenej dvoch vodohospodárskych generácií Slovenska a Československa. Boli sme si vedomí následkov v prípade neúspechu - hľadanie vinníkov za prestávanie prostriedky a náklady na likvidáciu vodného diela, hon na čarodejnice pri revitalizácii územia.

Dňa 23. októbra, deň pred ohlásením prehradzovaním v súlade s rokováním vlády 20. októbra, v ktorom vláda rozhodla, že prehradenie Dunaja sa odkladá, zasadal krízový štáb. Viac než štvorhodinové roko-

Gabčíkovo po dvadsiatich rokoch

vanie neprineslo žiadne konkrétne rozhodnutie. Ďalší postup ponechali na riaditeľa Vodohospodárskej výstavby.

Ten rozhodol prehradiť.

Prehradenie sa zrealizovalo za tridsaťjeden hodín.

Dunajská voda si našla nové koryto - privodný kanál, ktorý ju privádza i dnes k turbínam a k plavebným komorám v Gabčíkove.

Po osamostatnení vláda SR musela financovať výstavbu JE Mochovce. VDG ponechala na financovanie zo získaných prostriedkov z predaja elektrickej energie vyrobenej v Gabčíkove. Za tým účelom bolo založené združenie, ktorého členmi boli Vodohospodárska výstavba, Slovenský vodohospodársky podnik, Vodné elektrárne Trenčín a Slovenský energetický podnik.

Združenie od svojho vzniku roku 1993 plnilo svoje poslanie a vtedajší Slovenský energetický podnik, š. p., odvádzal Združeniu finančné prostriedky získané z predaja elektrickej energie na VDG dohodnutou cenou 1,1 Sk/kWh. To činilo 2,5 mld. Sk ročne. Táto suma postačovala na dokončovacie práce, na prevádzku VDG, i na solidárne financovanie

VD Žilina, neboli potrebné úvery.

Problém vo financovaní nastal až po tom, ako Moravčíkova vláda uznesením č. 901 zo dňa 30. augusta 1994 schválila privatizáciu časti podniku Slovenský energetický podnik, š. p., súčasťou ktorej bola aj vodná elektrárň Gabčíkovo. Túto akciu treba považovať za protiprávnu, pretože je v rozpore so zmluvou s Maďarskou republikou z roku 1977, podľa ktorej SVD je spoločným majetkom obidvoch štátov a túto skutočnosť potvrdil aj rozsudok Medzinárodného súdneho dvora v Haagu.

Výstavba VDG i VDŽ pokračovala podľa vládnych uznesení, avšak bez zabezpečenia financovania, ani zo Združenia (SE, a. s. s, prestali plniť svoj záväzok pre združenie), ani z garancie na pôžičku. Nastalo vákuum. Mečiarova vláda preferovala financovanie JE Mochovce na úkor Gabčíkova. Celú ťarchu financovania VDG ponechali na VVB. Pripravili sme návrh solidárneho financovania troch Vodných diel a splácanie úroku i istiny bez účasti štátneho rozpočtu, len zo zdrojov z predaja elektrickej energie z VDG. Splácanie úveru malo byť z predaja el. energie vyrobenej

na VDG po výstavbe a uvedení JE Mochovce do prevádzky.

Vláda zobrala na vedomie Vodohospodárskou výstavbou pripravené solidárne financovanie i správu o návrhu financovania VDG, VDŽ a VN Tichý Potok a súhlasila s prísľubom štátnej záruky na zahraničný úver vo výške 500 mil. USD pre Vodohospodársku výstavbu, š. p., Bratislava pre financovanie predmetných vodných diel. Z tohto úveru sa financovala dostavba VDG, VDŽ a príprava VD Tichý Potok.

Bohužiaľ, aj po dokončení JE Mochovce sto percent výnosov z vyrobenej elektrickej energie na VDG brali SE, a. s., a to až do roku 2003, keď začali platiť, ale iba 65% z predaja. Zisk SE od roku 1994 do roku 2003 z VDG prekračuje sumu 20 miliárd Sk. Je to suma, za ktorú sa mohli postaviť tri vodohospodárske diela veľkosti VD Tichý Potok či tri VD Žilina.

Priprave a realizácii SVD G-N od počiatku sa kládli od zainteresovaných prekážky. Preto príprava trvala viac než 20 rokov, a realizácia do prerušenia prác maďarskou stranou na VD Gabčíkovo 21 rokov.

I v súčasnosti odchádza 35% z predaja

elektrickej energie podľa do SE, a. s., presnejšie ich zahraničnému vlastníkovi, podľa vraj nevyhovujúcej zmluvy, ktorú uzatvorila Dzurindová vláda. Od roku 2004 do súčasnosti za prevádzku VEG odišlo ďalších 7,0 miliárd Sk zahraničnému vlastníkovi. Ďalšie stredné vodné dielo. I tak vedľa narábať s vlastníctvom národa niektoré poprevratové vlády.

Napriek morovým ranám, ktoré postihli VDG, je čo oslavovať. Bez Vodného diela Gabčíkovo by sme sa museli starať o protipovodňovú ochranu Žitného ostrova, o zabezpečenie plavby od Bratislavy po Palkovičovo a bezmocne by sme sa prizerali na vyschnuté dunajské ramená, na hynutie lužného i komerčného lesa, trápili by nás hlboko zaklesnuté hladiny podzemných vôd v hornej časti Žitného ostrova a Szigetköz so všetkými negatívnymi dôsledkami na prírodu, lesy i poľnohospodársku výrobu. Bez úžitkov z výroby elektrickej energie, bez zlepšenia plavby. Bez príjmov, len s výdavkami. VDG vyrobilo doteraz takmer 50 miliárd kWh kvalitnej elektrickej energie, čo predstavuje dvojročnú spotrebu Slovenskej republiky.

Ďakujem i týmto príspevkom všetkým zúčastneným na príprave i výstavbe VDG., diela tretieho tisícročia.

JÚLIUS BINDER

Ad: Nedel'ný predaj bez čísel (SME 12.10. 2012)

Kritika snáh o obmedzenie nedel'nej práce na Slovensku prichádza vždy, keď niekto chce zabehnúť systém zmeniť. Tak je to i dnes, keď nedel'nú prácu navrhujú obmedziť po kresťanských odborároch a občianskom združení Aliancia za nedel'ú Slovensko aj pomocou Smeru odborári z KOZ.

Chystajú sa tak urobiť cestou novely Zákonníka práce, ktorá je posunutá v NR SR do druhého čítania a vládna väčšinová koalícia, i ústami ministra Richtera, takúto snahu zjavne podporuje. Aspoň jej väčšina.

Pri reakciách na tieto snahy tak ako v minulosti aj dnes dochádza k hlbokému nedorozumeniu rovnako na strane politikov ako aj v rozporuplných článkoch na strane médií, ktoré degradujú daný problém len na náboženský problém. To v skutočnosti nie je pravda. Takto to vo svojom článku pochopila a opisala aj Jarmila Lajčáková. Dokonca v snahe obmedzenia nedel'nej práce vidí úsilie obmedziť slobody iných či istý druh zvýhodňovania kresťanov v spoločnosti voči minoritnej skupine ateistov, či voči židovskej komunite, ktorá má svoj sabat.

Je pravda, že ako prvý zaviedol voľnú nedel'ú bez práce ešte roku 325 n. l. cisár Konštantín a pápež Silvester I. po Nicejskom koncile, aby sa vymedzili voči židovstvu, ktoré malo svoj sabat. Tu však jednoznačne treba konštatovať, že v súčasnosti snaha o uzákonenie voľnej ne- dele bez práce nie je z dôvodu ekumenického, ale vyplýva zo snahy ochrany rodiny, v prospech všetkých pracujúcich. Voľná nedel'a bez práce patrí k dôležitým príspevkom kresťanstva ku kultúre našej spoločnosti a rozhodujúco prispieva ku kvalite ľudského spolužitia, no v žiadnom prípade nemá snahu obmedzovať slobodu iných, či zda zvýhodňovať majoritnú skupinu, ako to vo svojom článku píše Jarmila Lajčáková.

Všeobecne platí, že voľná nedel'a bez práce je základným kameňom Európskeho sociálneho systému a otázkou maximálnej dôležitosti pre zamestnancov a ich rodiny. Tu je podstata všetkých snáh na Slovensku ohľadom voľnej ne- dele bez práce. Je ňou rodina, ktorej kríza je neod-

škriepiteľná, a to aj vďaka tomu, že rodina nemôže byť spolu kvôli pracovným povinnostiam aspoň v nedeli.

Nie náhodou sme sa mohli v deníku SME dňa 22. 9. 2012 v článku Jozefa Tvardzika dočítať, aký blahodarný účinok na rodinu majú spoločné nedel'né obedy, nedel'né trávenie voľného času v rodinnom kruhu, ktoré vnášajú do rodiny vnútorný pokoj a stabilitu. Pre skutočnú pohodu rodiny sú tieto spoločne strávené nedel'né chvíle nevyhnutnou súčasťou. Tak nedel'ú v tomto článku charakterizovala expremiérka Iveta Radičová či ministerka Zvolenská. Nedel'a je prakticky zákonom chránená ako deň pracovného pokoja vo všetkých členských štátoch Európskej únie a dokonca mimo nej. Nedel'a je tu chápaná a všeobecne uznávaná ako spoločný deň odpočinku, ako ochrana pracujúcich v záujme rodiny. Preto prácu v nedeli v týchto štátoch umožnili iba vo výslovne stanovených a odôvodnených výnimočných prípadoch.

Keď si dávame v mnohých oblastiach života tieto štáty za vzor, bolo by potrebné, aby sme aj voľno v nedeli bez práce chápali ako oni a patrične ho aj legislatívne chránili. Nie z ideologických predpojatostí, ale v záujme ochrany rodiny. Pri prerokúvaní Zákonníka práce v NR SR je na to jedinečná príležitosť. O to väčšia, že táto úprava v prospech ochrany ne- dele bez práce, teda ochrany rodiny, je nadstranická.

Potešujúci je aj súčasný posun v myslení našich poslancov z ľavicového spektra, keďže roku 2009, keď NR SR prvýkrát prerokúvala návrh o legislatívne ukotvenie ne- dele bez práce v Zákonníku práce, okrem klubov SDKÚ - DS a KDH poslanci Smeru tento návrh nepodporili, až na poslanca Podmanického. Dnes by táto úprava mohla byť v NR SR priechodná, o to zvlášť, že aj predstavitelia KOZ vyvíjajú úsilie o úpravu Zákonníka práce v prospech obmedzenia nedel'nej práce v záujme ochrany rodiny

PETER NOVOVESKÝ
Aliancia za nedel'ú - Slovensko, o. z.

Variet na Slovensku regiónu, kde by sa počas rokov 2012/13 nekonala udalosť spojená s oslavami 1150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda k našim predkom. Aj v Trnave a Trnavskom samosprávnom kraji sa konajú viaceré také podujatia, ktoré budú kulminovať k termínu celonárodných osláv - v júli 2013.

Kde bol teda skutočný začiatok a motív samotnej myšlienky umiestniť súsošie práve v Trnave? Mohli by sme zísť do roku 1987 a príprave publikácie „Mosty z medailí“ (autori: P. Horváth - Z. Šimko), keď sa podarilo naposledy rozprávať so slovensko-francúzskym sochárom a medailérom Williamom Schifferom v jeho trnavskom ateliéri. Umelec sa nostalgicky vyjadril, že slovenská, ale najmä trnavská verejnosť pozná len jeho medailérsku tvorbu. Zmienil sa aj o významnom okamihu svojho života, keď na nádvorí Pápežského slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 2. 10. 1988 vrcholila slávnosť 25. výročia založenia ústavu. Pri tej príležitosti bolo odhalené jeho dielo - súsošie solúnskych bratov. A bola to ozaj veľká slávnosť. Konala sa za účasti 700 Slovákov z celého sveta, predstaviteľov Sv. stolice aj za prítomnosti médií. Súsošie posvätil kardinál Jozef Tomko. Dielo vytvoril autor v spolupráci s ateliérom a firmou DOMUS DEI v Ríme. Autora diela prijal na audiencii aj pápež Ján Pavol II.

Služi ku cti, že význam tohto diela našiel spoločenské docenenie aj v rodnom meste umelca Trnave. Akoby zhodou historických súvislostí podarilo sa sklbiť viaceré myšlienky do jedného celku - splniť odkaz umelca a vytvoriť odliatok jeho súsošia pre Trnavu. Najskôr sa uvažovalo o jeho umiestnení v Galérii Jána Koniarika. No beh udalostí rozhodol inak. Myšlienkou realizácie získania kópie súsošia posunulo na vyšší stupeň ART STUDIO JOKO (Ing.

arch. Akad. arch. Jozef Danák a Mgr. Rastislav Danák), ktorí vypracovali niekoľko vizualizácií jeho perspektívneho umiestnenia v historických zákutiach Trnavy. V týchto súvislostiach sa konzultovalo na odbornej úrovni s predstaviteľmi Mesta Trnavy, Trnavského samosprávneho kraja i s Arcibiskupským úradom v Trnave. No akoby šťastena osudu tomuto projektu priala - s projektom bol oboznámený aj rektor Univer-

Súsošie sv. Cyrila a Metoda zdobí Trnavu

V Trnave odhalili súsošie sv. Cyrila a Metoda od Wiliama Schiffera, ktorého originál je v Pápežskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Stalo sa tak pri príležitosti 15. výročia založenia Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Odhalenia súsošia sv. Cyrila a Metoda pri vstupe do univerzity UCM v Trnave dňa 15. 10. 2012 sa zúčastnila podpredsedníčka NR SR Renáta Zmajkovičová, predstavitelia Trnavského samosprávneho kraja na čele s Tiborom Mikušom, delegácia mesta v čele s primátorom Vladimírom Butkom, rektor Trnavskej univerzity Martin Šmíd a rektor UCM Jozef Matúš, niektorí rektori univerzít SR i rektori zo zahraničia, predseda MS Marián Tkáč. Súsošie posvätil apoštolský administrátor a trnavský biskup Mons. Ján Orosch. Prvú slovenskú a slovanskú báseň Proglas recitovala Božidara Turzonovová.

Trnavský biskup a apoštolský administrátor Trnavskej arcidiecézy Mons. Ján Orosch posväcuje súsošie sv. Cyrila a Metoda od Wiliama Schiffera
Snímka: Jozef Šelestíak

zity sv. Cyrila a Metoda doc. Ing. Jozef Matúš, CSc., mimoriadny profesor, ktorý po posúdení návrhu zaradil ideu vyhotovenia odliatku tohto diela a jeho umiestnenie do prípravy osláv 15. výročia založenia Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Po vyriešení autorských a dedičských práv bol vyhotovený odliatok súsošia vierozvestcov z jeho rímskeho originálu. S ochotou prijali ponuku na spoluprácu aj predstavitelia Cyrilometodského ústavu v Ríme a prostredníctvom osobnej zainteresovanosti prof. JUDr. Mareka Šmída, PhD. - rektora Trnavskej univerzity a Mons. Vendelína Plevu, riaditeľa Spolku sv. Vojtecha, mohlo sa začať s technickou realizáciou projektu. Práca súvisiaca s vytvorením foriem pre odliatok prebiehala priamo vo „Večnom meste“ v máji a v júni t. r. Prieběžne sa podarilo vypracovať a posúdiť aj viacero variantov s vizualizáciou osadenia súsošia. Záverečný súhlas Mesta Trnavy sa v konečnom rozhodnutí stotožnil s navrhovaným riešením investora - Univerzity sv. Cyrila a Metoda - umiestniť dielo v rámci bezprostredného kontaktu s budovou univerzity na námestí Jozefa Herdu.

Odhalenie súsošia sa uskutočnilo dňa 15. októbra 2012 v rámci slávnostného zasadnutia vedeckej rady UCM, ktoré sa konalo pri príležitosti 15. výročia založenia Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Želaním tvorcov a realizátorov tohto projektu odhalenia súsošia vierozvestcov je a zostáva, aby dielo prijali úprimne a s pokorou aj občania. Nech pretrváva geniálne dielo a činy svätých bratov, ktoré vykonali na našom území a nech natrvalo zostane odozva v srdciach mladej generácie.

PETER HORVÁTH

V tomto a v budúcom roku si pripomínáme niekoľko výročí veľmi významných, ba priam prelomových dejinných udalostí, ktoré sa odohrali v Strednej Európe a ktoré sú bezprostredne späté s dejinami slovenského národa, ako aj s dejinami spisovného jazyka Slovenov na Strednom Dunaji.

V prvom rade je potrebné uviesť 1150. výročie príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu na pozvanie kniežat'a Rastica. Výročie príchodu byzantskej misie na Veľkú Moravu je výročím historickej udalosti zásadného významu pre kresťanské a kultúrne formovanie a národné sebauvedomovanie Slovenov na Strednom Dunaji. A to z viacerých dôvodov.

Ak berieme do úvahy skutočnosť, ktorú zvyrazňujú súčasní znalci dejín Byzantskej ríše a dejín balkánskych slovanských národov a chápeme byzantské vysoké učenie v Konštantinopole ako prototyp neskorších západných univerzitných učilíšť, potom nám treba chápať byzantskú misiu na Rasticev dvor a jeho správne územie na Strednom Dunaji, ako veľkú udalosť náboženského a kultúrneho významu s veľkým dopadom na vzdelanostnú úroveň vybranej vrstvy obyvateľstva, ktorá mala šíriť osvetu medzi pospolitým ľudom. Veď Konštantín Filozof prichádzal na naše územie ako profesor cisárskej univerzity v Konštantinopole. Cisárska škola v Konštantinopole bola založená už v 5. storočí po Kr. a v roku 849 bola už obnovená jej činnosť „...na princípoch, ktoré neskôr charakterizovali stredoveké západné univerzity (korporácia učiteľov a žiakov s istými právami) a stelesňovala vrcholnú úroveň európskeho vzdelania svojej doby.“ 1)

Ako hovorí Mons. Viliam Judák, profesor cirkevných dejín a sídelný biskup najstaršej slovenskej diecézy, ktorá bola ustanovená bulou Industriae Tuae pápežom Jánom VIII. v roku 880, - „Rok príchodu solúnskych bratov Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu - 863 je historickým medzníkom, a to nielen v kultúrnych a cirkevných dejinách západných Slovanov, ale v celom slovanskom svete. Ešte pred príchodom na Veľkú Moravu Konštantín totiž vytvoril pismo - hlaholiku, uspokojenú pre jazyk Slovenov. Na báze kultivovanej macedónštiny z okolia Solúna položili Konštantín a Metod základ nielen liturgického, ale aj spisovného jazyka Slovenov na Strednom Dunaji, našich predkov. Preložili Perikopy a pravdepodobne aj Štvorevanjelium. Na Veľkej Morave preložili celú bibliu.“ 2)

Okrem liturgických, preložili alebo napísali aj iné veľmi pozoruhodné diela. Napríklad ich Zakon sudnyj ľudem je prvým zákonníkom v staroslovenskom jazyku. Ale okrem toho Konštantín napísal ako úvod k prekladu Písma - veľbáseň Proglas, poetické dielo, aké v tom čase nemalo obdobu v celej kultúrnej Európe. Pre našu tému je však dôležité najmä to, že Konštantín Filozof vo svojej Rozprave o prekladaní „definoval prekladu z jedného jazyka do druhého, kde zdôvodňuje tézu, že preklad musí vystihnúť predovšetkým význam a vnútorný zmysel originálu.“ Konštantín hovorí: „Lebo nanič sú nám slová a výrazy samé osebe, ak ide o vyjadrenie správneho zmyslu slova... Preto tam, kde sa gréčtina a slovenčina zhodovali, použili sme ten istý výraz za slovo; ale tam, kde výraz bol dlhší, alebo strácal pôvodný zmysel, potom sme sa vyjadrovali iným slovom, aby sme sa pridržali zmyslu.“ 3) Svoje zásady uplatňoval v plnej miere pri preklade základných právnických diel, ako bol Nomokanon a Zakon sudnyj ljudem, teda občiansky zákonník s pr-

vou explikáciou právnych pojmov v jazyku Slovenov na Strednom Dunaji.

Konštantín Filozof so svojím bratom Metodom založili po vzore konštantinopolskej univerzity vysoké učilište aj v Rasticevom sídle a pravdepodobne nielen na tomto jednom mieste, s veľkým počtom žiakov, z ktorých mnohí vošli do dejín európskej kultúry. Je pravda, že o tejto prvej vysokej škole v jazyku zrozumiteľnom domácomu obyvateľstvu, sa nedochovalo veľa dokladov, vlastne sa o nej hovorí nepriamo v súvislosti

s jej odchovancami, ku ktorým patrí aj náš biskup Sv. Gorazd. Je to dôsledok mocenského zápasu o ovládnutie Slovenov v tomto stredoeurópskom priestore, zápasu, ktorý pokračoval aj v nasledujúcich storočiach v rámci Uhorského kráľovstva, budovaného na troskách Svätoplukovej ríše. Biskup Viching po smrti Metoda a po vyhnaní jeho žiakov nemal záujem o zachovanie písomností staroslovenskej liturgickej školy a čo sa nám dodnes zachovalo, je poväčšine vďaka odpisom z Ochridu a iných centier vzdelanosti južných Slovanov, kam sa utiahli odchovanci Konštantína-Cyrila a Metoda po vyhnaní zo Svätoplukovej ríše.

Vychádzajúc z toho, čo sme v skratke naznačili o osude prvého vysokého učilišťa na našom území v čase pôsobenia byzantskej misie bratov Konštantína-Cyrila a Metoda, môžeme urobiť niekoľko dôležitých záverov:

1. Nie je vonkoncom náhodné - z hľadiska historického vývinu - že novodobá štandardizácia spisovného jazyka Slovenov na Strednom Dunaji je spojená s cirkeвно-náboženskými vplyvmi a osobnosťami. Veď v skutočnosti prvá kodifikácia jazyka Slovenov na Strednom Dunaji sa udiala počas misie Svätých Konštantína-Cyrila a Metoda. Je potrebné, aby sme si túto historickú udalosť v širšom rozsahu pripomenuli počas budúcoročného veľkého cyrilometodského jubilea. Pritom nám treba zdôrazniť, že sa tak udialo už pred vyše tisícročím, keď sa v 9. storočí staroslovenčina stala po hebrejčine, gréčtine a latinčine štvrtým bohoslužobným jazykom vo vtedajšom kultúrnom svete a ako taká mala d'alekosiahle dôsledky nielen pre náš, ale aj pre všetky ostatné slovanské národy.

2. Z tohoto kresťanského a národného základu Sloveni-Slováci čerpali silu a udržiavali dlho východnú liturgiu aj po ustanovení latinských biskupstiev. Vlastne dodnes je Slovensko miestom stretu, alebo lepšie - miestom istej symbiózy východnej staroslovenskej a latinskej liturgie, symbiózy, ktorá má hlboké historické pozadie. Z odkazu byzantskej misie Konštantína a Metoda čerpali naši predkovia v zápase o zachovanie svojej jazykovej a kultúrnej svojbytnosti, o čom je už dnes dostatok archívnych dokladov a príkladov, a to nielen v súvislosti so Žilinskou knihou. Slovenský živel v mestách i na vidieku pretrvával počas

storočí existencie Uhorského kráľovstva i po začlenení Uhorska do Habsburskej ríše. Napríklad v Trnave, kde Slováci prevyšovali počtom etnikum nemecké a neskôr i maďarské, museli si svoje práva tvrdo vymáhať u kráľovského dvora už v 15. storočí. Do týchto sporov zasahovali aj králi: Matej Korvín, neskôr Ferdinand a Leopold, ktorí ustanovujú pravidlá spolunažívania a zastúpenia v správe mesta. 4) V období národného obrodenia v 18. storočí čerpali silu a sebavedomie z cyrilometod-

skej tradície vedúce osobnosti intelektuálneho frontu (Magin, Timon, Papánek a celá plejáda bernolákovcov) vo svojich národno emancipačných snahách nielen vo vzťahu k maďarčine, ale aj k češtine.

Ďalšou prelomovou dejinnou udalosťou, ktorú si v budúcom roku pripomenieme je 330. výročie historickej bitky pri Osmanmi obľahnutej Viedni v roku 1683. Nielen u nás, ale aj v Poľsku a v Taliansku spoločnou prípravou veľkofilmu o katastrofálnej porážke Turkov pri Viedni si národy Strednej Európy a Balkánu 12. decembra t. r. slávnostnou premiérou filmu vo Varšave pripomenú začiatok konca osmanskej expanzie v kresťanskej Európe. Táto prelomová vojenská a politická udalosť v európskych dejinách mala zásadný vplyv na postavenie Rakúska v Európe: zatiaľ čo Uhorsko ako štát a maďarské etnikum po dvestoročnom zápase s Osmanskou ríšou a okupáciou Uhorska vyšli veľmi oslabené a skompromitované kolaboráciou časti uhorskej šľachty s tureckou mocou, habsburské cisárske Rakúsko sa stalo európskou veľmocou a určujúcim faktorom všetkého vnútropolitického diania vo svojej ríši.

Vplyv maďarského etnika na osudy Slovákov až do začiatku 19. storočia bol oslabený a nebol taký silný ako hospodársky a kultúrny vplyv nemeckého obyvateľstva v našich banských mestách a cez ne aj v rozvoji kultúry a vzdelanosti. Ako príklad možno uviesť budovanie technického školstva a rozvoj vedy v Banskej Štiavnici. Mimochoďom, bolo to najmä veľké rudné bohatstvo a ťažba farebných kovov na Slovensku, ktoré prispeli Habsburgovcom k tomu, že mohli takmer po dve storočia aj pri sústavnom vnútornom oslabovaní odolávať permanentnému tlaku islamu na svoju ríšu a Európu.

Od vpádu osmanských Turkov do Európy a osudnej bitky v roku 1526, keď osmanský sultán Sulejman I. na hlavu porazil sebavedomé, ale slabé uhorské vojsko pri Moháči, dolné Uhorsko (terajšie Maďarsko) vlastne prestalo existovať a stalo sa administratívnou súčasťou Osmanskej ríše ako Budínsky vejälet, nazývaný u nás aj ako Budínsky pašalik. Tento stav trval počas života ôsmych - deviatich generácií až do roku 1686, keď cisárske a spojenecké ríšske nemecké vojská dobyli Budín, resp. do uzavretia mieru v sriemskom Karlovaci v roku 1699, keď už bolo oslobodené celé Dolné Uhorsko.

S presunom cirkevných a iných duchovných a správnych centier do západnej časti Slovenska, podstatne vzrástol hospodársky a spoločenský zástoj miest na území Slovenska. Do predia vystúpili najmä mestá Trnava a Bratislava. V roku 1530 sa Bratislava stáva sídlom Uhorskej miestodržiteľskej rady (Consilium locumtenentiale Hungaricum). V roku 1531 bola pred Turkami do Bratislavy prenesená Uhorská kráľovská komora. V rokoch 1536 až 1848 stala sa Bratislava, ako hlavné mesto krajiny, sídlom Uhor-

ského snemu, zatiaľ čo Budín sa stal sídlom tureckého vejäletu po pričlenení Dolnej zeme k Tureckej ríši.

Podobne rástol aj význam slobodného kráľovského mesta Trnava. V roku 1543 sa stáva sídlom arcibiskupstva po jeho presunutí z Ostrihomu, v roku 1577 začína v Trnave pôsobiť tlačiareň Mikuláša Telegdiho. Čo je však najdôležitejšie pre proces slovenského obrodenia je skutočnosť, že v roku 1635 sa Trnava stáva sídlom univerzity. Zaslúžil sa o to kardinál Peter Pázmaň, jedna z najväčších postáv staroslovenského rodu Hunt Poznanovcov 5) a popri Jurajovi Pohroncovi zo Slepčian, svojmu odchovancovi, jedna z najväčších postáv duchovného pohybu v Kráľovskom Uhorsku v 17. storočí. Už v roku 1640 si univerzita otvára svoju vlastnú tlačiareň. Neskôr do tlačiarne kardinál Leopold Kolonič zaobstaral z Benátok cyrilické typy písma.

Slovenčina bola voči jazykom iných etníc v stredoeurópskom habsburskom štátnom útvare vo výhode práve tým, že sa jej lexikálny základ rozvíjal v intelektuálnom prostredí akademických, duchovných a politických centier v Trnave, Bratislave a v Košiciach. Vychádzajúc z toho môžeme povedať, že univerzita vznikla a pôsobila v slovenskom prostredí. 6) Význam tohoto prostredia spočíva v implementácii slovenského jazyka do intelektuálneho prúdu univerzity a v spätnom vplyve tohto prostredia na pojmoslovné, lexikálne bohatstvo slovenčiny. Takto sa popri latinčine, nemčine, maďarčine a češtine kultúrna západoslovenčina stávala jazykom slovenských univerzitných vzdelancov, pretože bola schopná reflektovať aktuálny stupeň vedeckého poznania, ako aj teologického a vedeckého myslenia svojej doby.

Narastajúci počet slovenských kníh v rozličnej jazykovej podobe podnietil vznik prvých jazykovedných a lexikografických diel (Grammatica slavico-bohemica Pavla Doležala z r. 1746; Latinsko-maďarsko-slovenský slovník, vydaný v Trnave, 1648; Mikuláš Miris z Domaniže: Zaujímavý spis o slovenskej reči, v latinčine, 1660); Kamalduský latinsko-slovenský slovník so stručnou gramatikou, 1763).

Ako z vyššie uvedeného rezultuje, západoslovenské kultúrne prostredie bolo pripravené vo všetkých stránkach na kodifikáciu spisovného jazyka. Potreby skvalitňovania sociálnej komunikácie v národných jazykoch obyvateľstva si to priam vyžadovali urobiť

aj u Slovákov, najmä ak boli v tejto časti Uhoska majoritným etnikom. Že tak urobili predstavitelia katolíckeho krídla slovenskej inteligencie, má svoje logické opodstatnenie práve v liturgických potrebách. Bola to práve Katolícka cirkev, ktorá podporovala výučbu náboženstva v národných jazykoch mnohonárodnostného štátneho útvaru Habsburgovcov v Strednej Európe. Rovnako túto tendenciu podporoval vtedy aj viedenský dvor. Čakalo sa iba na osobnosť, ktorá by urobila historický krok na odlúčenie sa od češtiny v literárnom a kultúrnom živote. V bežnom spoločenskom živote v mestách i na vidieku, kde sa po slovensky hovorilo, bolo potrebné stanoviť normy pre písanie slovenských mien a ortografiu, pre ďalší rozvoj slovo- a tvarotvorného procesu, lexikografie a štylistiky. Túto osudovú úlohu vzal na seba Anton Bernolák, ktorého 250. výročie narodenia si pripomínáme.

Prvá kodifikácia spisovnej slovenčiny v roku 1787, ktorú vykonal Anton Bernolák so svojimi druhmi bol epochálny čin a zásadný predel v historickom vývine Slovákov v Habsburskej monarchii. Kodifikáciu spisovného jazyka A. Bernolák položil základ k formovaniu novodobého slovenského národa zvýraznením jeho jazykovej osobitosti a kultúrnej integrity. Poskytol slovenskému ľudu najdôležitejší komunikačný nástroj na rozvíjanie národnej literatúry a kultúry - spisovný jazyk.

Iná situácia bola u slovenských evanjelikov. Tí zatiaľ nepociťovali potrebu odlúčenia sa od češtiny, ako jazyka liturgického, tak aj jazyka bežnej spoločenskej komunikácie a literárneho jazyka. Zásadný prevrat v tomto smere znamenal až nástup štúrovcov o pol storočia neskôr, keď už bernolákovská slovenčina pôsobila v tretej generácii slovenských, predovšetkým katolíckych vzdelancov a pospolitosti. Skutočnosť, že na túto cestu vtedy ešte nenastúpili slovenskí evanjelici, veľkosť tohto kroku vonkoncom neumenšuje, pretože jednak išlo o majoritu obyvateľstva a jednak preto, že vystúpenie štúrovcov o pol storočia neskôr postavilo aj evanjelikov pred situáciu, že aj napriek Kolárovmu odporu i nesúhlasu českých kultúrnych predstaviteľov (1846 - Hlasové o potrebe jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky, zborník. 7)), zotrvanie pri češtine aj vďaka Bernolákovkej kodifikácii bolo už spoločensky a kultúrne neudržateľné. Neskôr práve „na báze jazykového zjednotenia v spisovnej reči sa mohol národnosťodcovací proces Slovákov začať i dovŕšiť a zjednotenie katolíkov v prvej spisovnej slovenčine dalo na to dôležitý impulz.“ 8)

POZNÁMKY:

- Šubjaková, Elena: Prvá slovenská univerzita. - Kultúra: 15 (2012), č. 15, s. 4.
- Judák, V.: Staroslovenské centrá, Nitra. Televízny film STV, 2012.
- Šubjaková, E.: Tamtiež, s. 10.
- Šimončík, Jozef: Mojej Trnave. K dejinám Trnavy a okolia. Trnava: B-print, 1998, s. 68.
- Šimončík, Jozef: Slovo na záver. In: Bitskey, István: Petrus Cardinalis Pazmany, Archiepiscopus Strigoniensis. Preložili Ladislav Tóth a Alžbeta Hološová. Trnava: Trnavská univerzita, 2010, s. 235.
- Varsík, Branislav: Jazykový problém na Trnavskej univerzite. Bratislava: 1938.
- Hlasové o potrebe
- Debnár, Ján: Význam bernolákovskej spisovnej slovenčiny, jej existencia, zákonik a dozrievanie. In: Zborník slovenskej muzeálnej spoločnosti, roč. 1998-1999. Martin: SMS, 2000. s. 59.

AŽ PADNÚ DEJINY, VYSTÚPI SKUTOČNÉ SLOVO

Až padnú dejiny, všetka monumentálnosť obrazov a lákavé hudby cudzích krajín, všetky divadelné kostýmy a masky, celá nádhera budov a veľkosť ľudských ambícií, celá monumentálnosť klenieb, barokových mozaík a cudzokrajných eposov a armád... Vtedy uprostred pustých polí, za cestami olemovanými orechovými alejami; vtedy pri voni spáleného dreva, opadaných plánok a suchých tráv pri plotoch zbadáme, aká je v skutočnosti veľkosť verných. Ak by sme toto poznanie aplikovali i na farebný svet uznávaného i študovaného umenia a utíchli by potlesky a hlasný hukot pódii; odrazu by sa svetlo prenieslo na osamotených a nespomenutých, na statočných a verných. A vtedy by sme uvideli velikánov nášho umenia. A vtedy by sme uvideli slovenskú exilovú tvorbu.

Na počesť hrdinstva a veľkosti slovenskej katolíckej literatúry, a zároveň aj exilovej tvorby, zosobnenej v postave prozaika a rodáka z Klokočova Pavla Hrtusa Jurinu; usporiadala Kysucká knižnica v Čadci už 8. ročník literárnej súťaže duchovnej tvorby Jurinova jeseň. Sériu podujatí v rámci rovnímenného kysuckého festivalu duchovnej tvorby; spojená s vystúpeniami, prednáškami, besedami a čítaniami, sa konala v Čadci 8. - 12.10.2012.

Súčasťou festivalu bolo podujatie pre deti „Pomodlím sa básničku“ ako pásmo najkrajších veršov s náboženskou tematikou, uskutočnené v Materskej škôlke v Čadci 8. 10. Nasledovalo čítanie zo Svätého písma, ktorého sa ujal vdp. Pavol Klimek počas podujatia „Verní priatelia Boha“, konaného 10. októbra. Nasledujúci deň sa na autorskej besede s čitateľmi pod názvom „V srdciach máme“ stretli spisovateľ Peter Kubica a ilustrátorka Zuzana Kubicová-Jenská. Dňa 12. 10. sa uskutočnilo čítanie najstaršej slovenskej a slovanskej básne Proglas v podaní Jozefa Šimonoviča a Hildy Michalíkovej s úvahami literárneho vedca Jána Gallika a poetky Kataríny Džunkovej.

Večer víťazov a udeľovania cien sa začal 11. októbra čítaním z diela čadčianskeho autora a vlnajšieho víťaza súťaže Vladimíra Pavlíka pri zapálených sviečkach. Akoby sa tým chcela naznačiť podobnosť ľudskej duše plameňu voskového tela; ktorý sa niekedy hýbe v

priestore; ktorý niekedy sfukuje vietor zúfalstva a hnevu; ktorý niekedy slabne a niekedy kvapkajúci vosk pripomína až príliš slzy - a predsa sa ústa opäť hlásia ku slovu, ruka sa hlási k svojmu údolu a srdce k láske. A predsa sa odznova všetci obnovujeme v žeravej magme slova.

Veľký a starodávny je duch Kysúc. Osobitosť ich kopcov, strmých aj jemne zaoblených Karpát, hukot riek, záveje snehu a opadaného listia... Hĺbka viery, dobrota obyvateľstva a vľúdnosť gazdovstiev a dvorov umiestnených na často zráznych svahoch v údoliach... To všetko je v nich jedinečné. Iné. A teda práve v tomto tradičnom prostredí vznikla literárna súťaž zastrešujúca to najrýdzejšie z duchovného dedičstva Slovenska.

Láskou a zázrakom sú naplnené inak drsné kysucké hory, v ktorých sa zjavila Božia Matka na Živčákovej. A dediny, v ktorých sa prejavila transcendentálna milosť, aby z nich vzišli toľkí spisovatelia a kňazi. Vedomí si tejto veľkej zvláštnosti a povinnosti, usporiadala obec Klokočov na čele so starostom Ľubošom Strížom už po ôsmkrát bohatý kultúrny program s pietnou spomienkou na rodáka Pavla Hrtusa Jurinu a so slávnostným uvedením kalendára Rok so svätými 2013. Jurinova jeseň má tak medzi literárnymi súťažami konajúcimi sa na Slovensku osobitý význam a ešte väčší je jej význam duchovný, keďže nadväzuje na kresťanské Slovensko a jeho zasvätenie Bohu.

A tak mi len tak mimovoľne, myslíac na všetko, čo už má náš národ za sebou a na všetko, čo ho ešte čaká; prichádzajú na um slová Mikuláša Šprince: „Ešte vari nikdy vo svojich dejinách od čias svojho zrodu, slovenský duch nevystúpil do hĺbín svojej osobitnej podstaty. Driemajúce a svieže sily nerozkvitli nikdy predtým nevidanou jarou, nad ktorou jednotajne šveholil škovran národnej radosti. Krásna slovenská zem nebola nikdy predtým zbrázdnená toľkými novými cestami; nikdy predtým toľko riek nebolo zregulovaných, toľko vrchov prevrátených tunelmi (...); kultúrny génus slovenský netvoril nikdy toľko, a tak hodnotného, ako vtedy.“ M. Šprinc mal namysli obdobie Prvej Slovenskej republiky. A tak spolu s ním prosím, aby sa onen génus Slovenska, ktorý už toľkokrát ukázal svoju vznešenú tvár, ešte veľakrát v

Jurinova jeseň 2012

8. ročník Kysuckého festivalu duchovnej tvorby

dejinách usmial na našu zem. A aby nás, samotných nehnodných, poniesol na svojich pleciach. O čo sa snaží a čo vyprosuje už osem rokov aj literárna súťaž Jurinova jeseň. A aby sme sa vrátili k takej láske k zemi, akú mal M. Šprinc: „Takto som sa prihovárал svojej smutnej zemi: Áno, ľahko ťa bolo oslavovať, keď si kypela šťastím a tvoje polia a lesy sa vlnili ako tichá hladina jazera... A každý, kto mal v hrudi srdce, a nie kameň, musel cítiť, že ťa Boh vykrojil z

nesmiernosti Kozmu, obdaril bohatstvom i chudobou, aby si bola tým ostrovom v oceáne bytia, na ktorom by sa rozvinul Slovák podľa najvšutnejších božích a ľudských určení, zákonov a plánov... Všetko je rodná zem pre človeka, lebo hoci jeho duch okrídlene večne túži po výškach nadzemských, jednako je zakorený do zeme, do jej bolesti, žiaľov a radosti... Beda človeku bez domoviny, beda človeku bez vlasti, beda Slovákovi bez Slovenska, beda jeho duchu bez postati jeho rodnej zeme!“

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Zo Svätého písma deťom čítal vdp. Pavol Klimek, odborne mu asistovala

pracovníčka Kysuckej knižnice Darina Bajáková (snímka vyššie)

A deti boli rovnako aktívne...

Básnik a prozaik Peter Kubica počas literárneho večera (na snímke vľavo)

*Jozef Šimonovič recituje práce víťazov (na snímke vľavo).
Na snímke uprostred sa súťažiacim prihovára predseda poroty básnik Teodor Križka
Vpravo vdp. Pavol Ondřík v rozhovore
s riaditeľkou Kysuckej knižnice Blankou Králikovou.*

*Na snímke nižšie Hilda Michalíková blahožela
víťazovi v kategórii próza Milanovi Matašemu.*

JESEŇ NA KYSUCIACH V ZNAMENÍ P. HRTUSA JURINU

Kysucká knižnica v Čadci, Žilinský samosprávny kraj a Obec Klokočov v spolupráci s Domom kultúry, farnosťou mesta Čadca a mnohými mediálnymi partnermi už po ôsmkrát zorganizovali festival duchovnej tvorby. V zornom uhle celého podujatia bolo najmä SLOVO, ktoré v rámci blížaceho sa 1150. výročia príchodu svätých vierozvestov Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy nadobúda ešte špecifickejší význam. Pretože obaja bratia s celou byzantskou misiou otvorili na našom území slovanskú kresťanskú kapitolu dejín, ktorej zmysel pretrváva až dodnes.

Posledné dva dni Jurinovej jesene už tradične patria podujatiam, na ktoré sú pozvaní hostia z celého Slovenska. Úvod Literárneho večera pod lampou, ktorý je tradične moderovaný fenomenálnou slovenskou moderátorkou a hlásateľkou Hildou Michalíkovou, patril prezentácii básní z cyklu Slovo - Obraz (výtvorno-poetické pásmo) i rozhovoru s autorom poetických úvah Vladimírom Pavlíkom (autorkou kresieb je Janka Mudříková). Ocenenie autorov súťažných prác (poézia a próza), i prezentácia tých víťazných v profesionálnom prednese Jozefa Šimonoviča záviselo od rozhodnutia odbornej poroty, ktorá pracovala v nasledujúcom zložení: básnik, šéfredaktor dvojtyždenníka Kultúra Teodor Križka (predseda), poetka Katarína Džunková a vysokoškolský pedagóg Ján Gallik.

V kategórii poézia zvíťazil **JOZEF TOMÁŠIK**, druhé miesto získal **PAVOL ONDRÍK** a tretie miesto **TERÉZIA ŠMÍDOVÁ**. V kategórii próza zvíťazil **MILAN MATAŠE**, druhé miesto získal **JOZEF PÁLENÍK** a tretie miesto **KATARÍNA MATUŠKOVÁ**. Taktiež boli udelené čestné uznania.

Tvorba ocenených autorov dlhodobo naplňa duchovno-kresťanský zmysel súťaže. Netreba sa však nechať uspať uznaním a oceneniami za tvorbu, ale naďalej pracovať, ako vraveli autori katolíckej moderny, pre „bonum commune“, čo zdôraznil vo

svojom príhovore k autorom aj predseda poroty básnik Teodor Križka. Poukázal na potrebu záujmu o veci, ktoré sú často skryté pod povrchom súčasného mediálneho diania, t. j. aby si začínajúci tvorcovia uvedomili, že nemôžeme žiť ako izolovaná skupina na ostrove menom Slovensko a pozerat' sa na to, ako o nás často rozhodujú iní. Je potrebné skúmať svoje dejiny, držať sa zdravých koreňov kresťanstva a nebáť sa brániť svoju vieru pred svetom, ktorý o nej často nechce ani počuť.

Slávnostné ukončenie Jurinovej jesene 2012 sa uskutočnilo v Klokočove, rodnej obci Pavla Hrtusa Jurinu. Na zrekonštruovanom námestí pred obecným úradom vystúpili s kultúrnym programom žiaci miestnej základnej školy a slávnostné uvedenie do života „zažil“ kalendár Rok so svätými, ktorého zostavovateľkou a autorkou kresieb je Janka Mudříková. Starosta obce Klokočov Ľuboš Stríž poďakoval všetkým, ktorí už osem rokov zodpovedne pripravujú festival duchovnej tvorby na Kysuciach - Jurinovu jeseň, pričom verí, že tradícia daného podujatia bude pokračovať aj v budúcich rokoch.

Zároveň sa treba poďakovať najmä výkonnej organizácii zložke Jurinovej

jesene, a to Kysuckej knižnici v Čadci, riaditeľke Blanke Králikovej, ale tiež bývalej riaditeľke Janke Mudříkovej a pracovníčke knižnice Darine Bajákovovej, ktoré vdýchli tejto udalosti život a robia všetko pre to, aby Jurinova jeseň bola z roka na rok lepšia.

JÁN GALLIK

*Uvedenie do života kalendára na rok 2013 na námestí Pavla Hrtusa Jurinu v jeho rodnej obci Klokočov.
Vľavo starosta obce Ľuboš Stríž, dlhoročný nadšenec Kultúrneho festivalu a pestovateľ pamiatky Pavla Hrtusa Jurinu, riaditeľka Kysuckej knižnice Blanka Králiková, básnik Teodor Križka, herec a recitátor Jozef Šimonovič, vdp. Peter Jankech, klokočovský farár, a Janka Mudříková, bývalá riaditeľka Kysuckej knižnice*

Ohlasy známych i neznámych na príspevky uverejnené v Kultúre o nespravodlivo odsúdenom ma presvedčili, že téma je stále živá, aj keď mnohí aktéri nežijú. Rozhodol som sa dve predchádzajúce spomienky doplniť výberom z vlastnoručne písaného životopisu Mons. Justína Beňušku, ktorý napísal v tretej osobe, a tak si vyžadoval iba minimálne úpravy. Podotýkam, že písal vecne, s odstupom času a bez emócií.

Norbert M. Beňuška

Justín Beňuška bol vysvätený nitrianskym biskupom Dr. Karolom Kmetkom 21. 6. 1942. Kaplánu v Košeci vystriedala kaplánu v Trenčianskej Teplici, kde hlavnou náplňou bola katechizácia v školách, 30 hodín týždenne. V časoch po Povstaní bol kaplánom v Ilave. Po vojne sa náboženské pomery a postavenie Katolíckej cirkvi zhoršili a zhoršovali. Boli zrušené katolícke školy a internáty, rozpustené katolícke spolky, obmedzená a zastavená katolícka tlač. Namiesto Spolku katolíckej mládeže (SKM) sa mládež stretávala pod vedením kaplána vo farskej budove a dvore ako Farská mládež. Pracovala na poli náboženského vzdelávania, kultúrno-náboženských podujatiach i športe. Vyhla sa politicko-straníckej aktivite. Táto činnosť narážala na nevrátnosť Komunistickej strany, telovýchovnej jednoty Sokol i mládežníckej organizácie Sväz slovenskej mládeže (SSM). Keď v druhej polovici roku 1949 boli vyhlásené nové zákony o štátnom dozore nad cirkvami, prakticky bola znemožnená mimo kostolná aktivita a celá činnosť bola pracovníkmi ŠTB sledovaná. V auguste 1950 kaplán Beňuška ukončil svoje účinkovanie v Ilave. V neprítomnosti bol odsúdený na 9 rokov a potom ako bol 9.4.1951 zadržaný Pohraničnou strážou v skupine saleziánov a kňazov pri pokuse prejsť hranice štátu na rieke Morave boli s celou zadržanou skupinou vyšetrovacími metódami čínsko-ruského pôvodu-vymývaním mozgov donútení k priznaniu z velezradných úmyslov. Napriek tomu, že na Štátnom súde v Bratislave všetci obžalovaní odvolali svoje písomné priznania bola to iba priťažujúca okolnosť. Pri vynesení rozsudku 22. 2. 1952 dostal k deviatim rokmi ďalších „dodatkových“ dvanásť rokov. Spolu dvadsaťjeden rokov.

V čase od ukončenia svojho pôsobenia v Ilave (august 1950) až po zadržanie na hraniciach (apríl 1951) sa ukrýval na rôznych miestach, väčšinou u brata v Topoľčanoch, pričom miesta svojho ilegálneho pobytu nikdy nikomu ani vyšetrovateľom neprezradil. Až dodatočne si uvedomil, že ako už odsúdený za velezradu na deväť rokov vystavil nebezpečeniu svojich blízkych, a to ho veľmi trápilo až do konca života: „Nepretržite ľutujem svoj tento náhly, tragický a do dôsledkov nedomyšlený krok. Krok, ktorý mal aj citelne postihy pre tých, ktorých som požiadal o pomoc.“ Nepomohli presvedčenia, že on nebol jedinou príčinou zlých kádrových posudkov.

Veď tých čiernych bodov bolo v rodine oveľa viac i keď ten jeden horlivý katolícky kňaz, bol najčernejší a že za všetko sa platí.

Po súde bol odvezený do väznice v Ilave, ktorú poznal, lebo ako ilavský kaplán občas zastupoval na bohoslužbách väzenského duchovného, svojho bývalého spolužiaka Rudolfa Bošňáka, ktorého tam opäť stretol teraz v roli spoluväzňa. Po jednom roku pobytu v Ilave odišiel v marci 1953 autobus s tridsiatimi ôsmimi slovenskými kňazmi na Moravu do pevnosti Mírov pri Olomouci. Pred odchodom autobusu veliteľ dozornej eskorty s vľáčikmi vyhlásil: „Odsouzení - z miesta se nehnout, nemluvit. Střídá se bez výzvění.“ Na Mírove bol istý čas umiestnený na nemocničnom oddelení, kde pracovali naši dobrí lekári - väzni z rôznych odborov. Na tomto oddelení strávil celú poslednú noc pri lôžku kňaza Alfonza Paulena zo Šenkvic, ktorého ráno odnášal na nosidlách do sanitky, v ktorej kňaz skončil prv, ako prišli do nemocnice. Po prepustení z nemocnice J. Beňuška pracoval v dielni s asi 90 kňazmi, kde z pripravených súčiastok prispôbovali a skladali dózické zámky.

Po dvoch rokoch 2. 2. 1955 s niekoľkými kňazmi bol premiestnený na Jáchymovsko-Vikmanov do povestného tábora L - najmenší tábor z dvadsiatich táborov na horách. Tábor L - vo väzenskom názvosloví „likvidáčný“. V poslednej dobe tam bolo ubytovaných 200-300 väzňov, z toho polovica kňazov, odsúdených na vysoké tresty. Iba drôtovým plotom oddelené bolo pracovisko. Tu sa spracovával všetok materiál z dvadsiatich baní, ktorý nákladné autá dovážali v drevených alebo plechových debničkách. Väzni pracovali v jednom a tom istom obleku - košeľa bez goliera, ošúchané staré vojenské blúzy a nohavice, loďička na hlavu a v zime ošúchaný vojenský plášť, baganče s onucami. Trikrát do týždňa nákladná vlaková súprava so spracovanou rudou na granulky a druhá s naloženým štrkom s materiálom, ktorý obsahoval nejaký nerast, odvážala tento materiál do ZSSR. Podľa pamätníkov stravovacie podmienky pred vyrabovaním „rudenky“ boli ľudskej, dokonca z vreckového si bolo možné kúpiť mlieko ako „ochranu“ pred rádioaktivitou. Nezabudnuteľná pre väzňov je pamätná zima, keď od 31.

1. 1956 a celý február panovali mrazy denne nad 30 stupňov.

V máji či júni 1956 opustil Jáchymovsko zvyšok moderných otrokov, ktorých tam bolo ročne priemerne 20000-25000. J. Beňuška niekedy v júni 1956 bol prevezený do väznice Valdice u Jičína, pôvodne starobylého kláštora kartuziánov. Uprostred krásny kostol, premenený na sklad. Z mníšskych kartuziánskych izbičiek sa v päťdesiatych rokoch vytvorili väzenské cely, kde na ploche pôvodne pre jedného bolo

JUSTÍN BEŇUŠKA

Amnestia a rehabilitácia

ubytovaných na trojkoľkách až pätinasť odsúdených a ak sa zrušili medzery medzi posteľami, tak kapacita sa zvýšila na 18. Pracovalo sa na izbách-driapalo sa perie. Neskôr sa zriadili veľké dielne Jabloneckých sklární. Z kňazov (asi 100) sa zriadila jedna zmena s čestným názvom „Vatikán“.

Na pracovisku sa brúsil krištál, väčšinou privesky na lustre. Amnestia v máji 1960 na 15. výročie skončenia vojny sa J. Beňuškoví vyhla, podobne aj v máji 1962. Z tých „pozostalých“ sa už samostatná dielňa vytvorila nedala a tak kňazi bývali aj pracovali s ostatnými väzňami, čomu sa väzňatelia vždy snažili vy-

hnúť z obavy nežiaducej agitácie. Pozoruhodná je poznámka mladého dozorca, ktorý zaregistroval, že tým, ktorým sa amnestia vyhla, nie je dobre. „Chlapi, vy ale máte nervy. Já bych se zbláznil“. Deň D prišiel 18. 2. 1963, keď na základe odvolania nariadila Generálna prokuratúra nový súd a tam zistili, že amnestia v r. 1962 sa vzťahovala aj na J. Beňušku, a tak bol podmienene prepustený s podmienkou na desať rokov.

Nasledoval návrat do rodnej obce ku staručkej sedemdesiatšesťročnej matke - vdove s mesačným dôchodkom 166 Kčs. Do duchovnej správy štát nedal súhlas, a tak s problémami sa zamestnal v Partizánskom, kde vystriedal niekoľko nekvalifikovaných robotníckych zamestnaní. Začiatkom roku 1968 Biskupský úrad dosiahol, že konečne dostal štátny súhlas. Vystriedal niekoľko kaplán-ských pozícií a zastupovanie chorých kňazov (Nemšová, Soblahov, Bytča) až uvoľnená politická situácia umožnila, že bol poverený správou farnosti Žabokreky nad Nitrou v októbri r. 1969 a v marci 1971 správou farnosti Súľov, ktorá patrila k najmenším farnostiam diecézy nitrianskej, v troch obciach katolíci v úbohej menšine, iba jedna obec bola katolícka, ale nemala kostol, vzdialená 4-5 km. Tu strávil desať rokov. V čase „normalizácie“ katolícki rodičia vo filiálke Jablonové prihlášovali vzorne svoje deti na náboženskú výchovu i viedli do chrámu a ku sviatostiam, čo sa odrazilo v posudzovaní kňaza politicky angažovanými funkcionármi, a tak v marci 1981 bol preložený do farnosti Klátová Nová Ves, okr. Topoľčany, ktorá niesla titul „Malá Moskva pri Topoľčanoch“.

No farár to tak netvrdil. Horlivosť proti náboženstvu bola vyššia, ale i ľahostajnosť. Náboženský život (návšteva kostola, výchova detí) nebola v priemere pozadu za okolitými farnosťami. Aktivita jednotlivcov dostala paradoxne impulz od farníkov zo Súľova, keď viackrát päťnásťčlenné skupiny prišli na 1-2 dni ako brigádnicu a na pokrytie kostola na celý týždeň. Osobitne treba spome-

núť kostolík v Sádke, románsko-gotickú stavbu z 12. storočia, podľa niektorých historikov jeden z najstarších kostolov na území Slovenska, ktorý možno pamätať i dobu Veľkej Moravy. Vo vizitácii z r. 1779 bol popísaný ako kostol v podobe ruiny. Napriek tomu, že sa tam slúžili iba dve sv. omše počas roka, farár chcel zachrániť túto stavbu, pripravili za finančnej podpory farníkov a manuálnej zručnosti Jablonovčanov a Súľovčanov akciu na pokrytie celého objektu, lebo zatekaním hrozili najväčšie škody. Situáciu skomplikovala požiadavka pamiatkarov, že strechu treba pokryť drevenými šindľami. Aj to bolo splnené s nemalými problémami, ale komplikácia nastala pri kolaudácii, keď určitý úrad namietal, že ako náter nebola použitá predpísaná (drahá) farba, ale majstri použili stáročiami osvedčený recept a strechu natreli podľa neho. Farár bol úradom obviňovaný až s hrozbou trestného oznámenia. Toto J. Beňušku tak vydesilo, že požiadal o penzionovanie.

Následne vypomáhal v kláštore sestier kanonistiek de Notre Dame v Novákoch a vypomáhal navyše prekladmi z latinčiny (cirkevné listiny a vizitácie). S radosťou vždy spomínal na svojich farníkov z Jablonového, osobitne na to, že si postavili kostolík, ktorý r. 1998 posvätil kardinál Ján Chryzostóm Korec. Potešila vysviacka tamojšieho rodáka Jaroslava Tarhaja a Karola Krajčího. Veľkú radosť mal Justín Beňuška z toho, že dvaja žiaci od 1. sv. prijímania i ním pokrstení Václav Galo a Michal Baláž sa stali kňazmi. Ich život bol neustále spätý s ním. Pokladal ich za svojich duchovných synov a starostlivo sledoval ich rast.

Nastávajú zdravotné problémy so srdcom (strojček) a s kolenami, ktoré ho ku koncu života pripútali na invalidný vozík. Pobudol v charitných domoch v Pezinku, v Trnave a napokon sa presťahoval do Domu pokojnej staroby v Cíferi, kde ho diecézny biskup J. E. Mons. Viliam Judák menoval za titulárneho opáta klížskeho.

Pokladám za správne odcitovať časť z testamentu Mons. Justína Beňušku, napísaného vlastnou rukou dňa 28. júna 2010 v Cíferi: „Ďakujem všetkým farníkom, kde som účinkoval. Zvlášť obci Jablonové úprimný pozdrav. Ďakujem všetkým pracovníkom v Domoch, ktorí sa o mňa vzorne starali. Ďakujem lekárskej starostlivosti, zvlášť v Topoľčanoch. Ďakujem všetkým, čo mi akokoľvek pomáhali. Na nikoho sa nehnevám. Prosím o pomoc mojej nesmrteľnej duši“.

Na záver treba zrekapitulovať rehabilitačný proces väzňa č. A 25651. Začiatkom r. 1969 na rehabilitačnom súde v Bratislave senát z obžalobného spisu a na základe výpovedí konštatoval, že proces pred bývalým Štátnym súdom bol umelo vykonštruovaný, a preto bol rozsudok zrušený a obvinení boli oslobodení. Prokurátor sa odvolal. Najvyšší súd to akceptoval a nariadil nové pojednávanie. Nový senát v nových pomeroch oslobodil síce obvinených z velezrady, ale pokus prejsť cez hranice kvalifikoval ako pokus a podľa vtedajších zákonov J. Beňušku odsúdil na 2 roky nepodmienené. Až roku 1990 bol úplne rehabilitovaný.

Neskoro, ale predsa ešte na tomto svete.

Z CIRKEVNÝCH DEJÍN
THDR. JOZEFA ŠPIRKU
(TURČIANSKY SV. MARTIN, 1943)

„Už v prvej perióde sa jednotlivé biskupstvá pospájali v provincie na čele s metropolitom. A javila sa snaha pospájať i viaceré provincie v nadmetropolitné zväzky. Snem nicejský (325) potvrdil „starú obyčaj“, podľa ktorej metropolita alexandrijský, antiochijský a rímsky má právo nad viacerými provinciami. Okolo nich družiace sa provincie boli neskoršie pomenované patriarchátmi a metropoliti dotýčených miest dostali titul patriarchu. Patriarchát alexandrijský rozprestieral sa nad egyptskou, líbyjskou, tebajskou a pentapolskou provinciou. Antiochijský patriarchát pojal do seba provincie v Mezopotámii, v Kilíkii, v Sýrii, v Palestíne a vo Fenícii. Rímsky patriarchát zaujal celý Západ. Nicejský snem uznal okrem toho aj výsadné postavenie metropolitov efezskeho, cezarejskeho (Kapadócia) a heraklejskeho (Trácia), ktorí sa menovali exarchami a ich provincie exarchátmi. Z troch exarchátov utvoril sa čoskoro nový patriarchát carihradský.

Keď Konštantín Veľký preložil svoje sídlo z Ríma do Carihradu, dostal Nový Rím (Konštantínopol) vynikajúce politické postavenie. V Rímskej ríši biskupi vynikajúcich politických miest mali i v cirkevnom ohľade prednejšie postavenie nad ostatnými biskupmi. Bolo celkom prirodzené, že carihradský biskup, ktorý doposiaľ bol jednoduchým sufragánnym biskupom metropolitu heraklejskeho, neuspokojil sa s tým, ale ako biskup hlavného mesta ríše nárokoval si osobitné postavenie. Prvý carihradský snem (381) priznal carihradskému biskupovi čestné miesto bezprostredne po biskupovi Starého Ríma s odôvodnením, že Carihrad je Novým Rímom. To neznamenal rozšírenie jeho doterajšej právomoci, ale carihradskí biskupi obratnou politikou a pomocou východných cisárov čoskoro sa dopracovali aj skutočných patriarchálnych práv. Rím neuznal toto uznesenie carihradského snemu. Zvlášť sa cítil dotknutý metropolita alexandrijský, ktorého dosiaľ pokladali za najpoprednejšieho na Východe, ale všetko bolo márne. Chalcedonský snem (451) vo svojom 28. kánone (Rím ho neuznal) obnovil uznesenia snemu carihradského I., priznal carihradskému biskupovi právo svätiť metropolitov niektorých provincií, prijímať apelácie z celého Východu a tak zasahovať do jurisdikcie všetkých východných diecéz. Tým bolo carihradské biskupstvo povýšené na hodnosť patriarchátu a postavené na úroveň patriarchátu rímskemu, alexandrijskému a antiochijskému. Exarcháty v Heraklei, Cezarei a Efeze zanikli v novom patriarcháte carihradskom. Aj proti všetkému protestu Ríma podarilo sa carihradskému biskupovi uhájiť zvláštne postavenie na Východe, a to tým ľahšie, keďže ostatné východné patriarcháty sa poškvrnili bludmi i alexandrijský monofyzitizmom, antiochijský nestorianizmom - a v 7. storočí sa dostali pod nadvládu islamu.

Carihradský patriarcha podržal svoje predné postavenie na Východe, ba v 6. storočí pomenovali ho synody ekumenickým patriarchom. Sám cisár Justinian žiadal pre carihradského patriarchu prvé miesto po rímskom biskupovi, ba v jednom výnose na-

zval ho hlavou všetkých cirkví (Cod. Just. 2, 24). Gregor Veľký vystúpil proti titulu ekumenického patriarchu a aby zlomil pýchu carihradského biskupa, použil pre seba titul „servus servorum Dei“, ktorý predtým užívali jednoduchí biskupi. Ale nedosiahol nič. Ba naopak, kým patriarchu dosiaľ len iní nazývali týmto titulom, odteraz so súhlasom cisárovým tituloval sa tak aj sám. Zaujal na Východe také postavenie, aké mal na Západe biskup rímsky. Všetci biskupi, metropolit i patriarchovia na Východe boli závislí od neho, sám však sa stal poslušným nástrojom cisárskej politiky.

Súčasne s carihradským povýšili i biskupstvo jeruzalemské. Ale tu nebola politická pohnútko ako v cari-

1451 do Benátok, akvilejský však po spustošení mesta zemetrasením (1348) preložili do Vidimu (Udine) a tam ostal, kým ho Benedikt XIV. r. 1751 nezrušil.“

Podunajsko ako antická zem rímskeho vplyvu malo na Starom Slovensku dve biskupstvá už v 2. storočí: v Nitre (Zobor) a v Jágri. Dokazuje to cirkevný spisovateľ Tertulian a Pavol Orosius. Po nástupe Konštantína I. podľa indicíi naše územie patrilo pod arcibiskupstvo v Sriemskej Mitrovici (Južná Panónia). Potom nastúpilo v celom priestore ariánstvo. To zaplavilo aj akvilejský titulárny patriarchát.

Po porážke Avarov Karol Veľký rozdelil územie na rekatolizáciu ariánskych Slovenov. Nezávisle od neho ešte za panstva Avarov začali misiu benediktíni z Dalmácie (glagoláši) - „iz Griek“. Ich erbom bol dvojitý kríž na troch golgotských kopcoch. Tí tu boli vyše pol storočia pred misiou Cyrila a Metoda. Arcibiskupovi Metodovi boli oporou v pastoraácii. Používali takisto grécky obrad a ten u glagolášov mal oporu až do ich zrušenia na Vyšehradskej synode r. 1343 kráľom Karolom Róbertom. Cirkev gr. obradu v Uhorsku sa udržala popri nastupujúcom pravoslávii cez valaskú kolonizáciu. V Uhorsku nikdy (ani predtým) nebola nijaká rímsko-slovanská liturgia. Tá je výplodom tých, ktorí nepoznajú pramene. Preto aj Panónia nikdy nebola podriadená Akvileji, lebo upadla do ariánskej herézy. Rím tu obnovoval svoju právomoc až prostredníctvom Metoda ako titulárneho arcibiskupa po zaniknutej Sriemskej Mitrovici, ktorú Avari zničili a po nich zaujali Bulhari. Až po návrate z nemeckého väzenia dostáva Metod riadny titul sídelného arcibiskupa moravského. Mesto - „grad“ Morava bolo sídelné mesto Mojmirovcov.

Porovnávaním a vylučovaním miest a hrádov na našej Morave a v Nitrianskom kniežatstve ostane nám mesto - „grad Morava“ ako sídlo arcibiskupa Metoda. Apoštolská stolica od Sardickej synody r. 343 neprestajne menuje biskupov a arcibiskupov do sídel - miest, kde je pre nich vybudovaná katedrála aj s potrebnými budovami. Aj posledné menovanie na Slovensku je podľa tejto synody: archiepiscopus b r a t i s l a v e n s i s s con-katedrálou sv. Martina. A svedok - učeník na moravskej Teologickej škole (nie „univerzite“) Naum (Druhý životopis) uvádza ako svedok presne miesto, kam arcibiskup Metod prišiel z Ríma do Panónie: „v grad Moravu“. V ňom bolo dvanásť kostolov (Valy).

Tým, čo nevedia o zaradení Panónie pod jurisdikciu Ríma, radi uvádzame fakty. Ján VIII. (pred 14. májom r. 873) franskému cisárovi: „Sám vieš... že Panónska diecéza je podriadená Apoštolskej stolici...“ (Ratkoš, s. 179). A Ján VIII. Svätoplukovi zo 14. júna r. 879: „...a ako naši predchodcovia... od začiatku učili vašich rodičov...“ A čo znamená „od začiatku“ - to je uvedené u Tertuliana (Contra Iudeos) a u Pavla Orosia. Takže titulárnemu akvilejskému patriarchátu dajme pokoj!

Sapienti sat!

ANTON SEMEŠ

Domino mimo minima (II)

Pri opisovanej udalosti vidíme Domina, ako prichádza čiastočne oholený na odbor sociálnych vecí v rodnom okrese a pýta sa úradníkov, prečo má dostávať oveľa menší dôchodok ako ostatní susedia. Pokladá to za nespravodlivosť, lebo dobre pozná všetkých rovesníkov ešte z ľudovej školy a vie, akí sú to viťuži!

Takúto argumentáciu, prirodzene, na odbore neprijali.

- Pán Domino, čo by ste vlastne chceli?

Domino veľa nechce, len sa sťažuje, že dostáva málo, menej ako ostatní. Pripomína, že ministerka

Kurzívou o našom jazyku

práce a sociálnych vecí slúbila zvýšiť každému, čo nemá minimum, aspoň o minimum viac.

- Pozrieme sa!

Pozerajú sa.

Chýbajú mu roky, akože ináč. Najčastejší prípad. Teda roky mu nechýbajú, veď sme naznačili, že už ťahá na osemdesiat, ale chýbajú mu odpracované roky! Nemá ich dokázané, podložené, registrované. Sú to roky - nazvime ich roky úradné, ktoré sú vždy dôležitejšie ako roky prežiť.

- Nemáte vari z čoho žiť?

- Mám, - odpovie hrdo, - to zas mám! Ináč by som už nežil! Ale ...

- No vidíte!

Na pošte dostáva vždy šestnásteho v mesiaci toľko eur; že si môže kúpiť dva celozrnné chleby, dvadsať gramov slaniny a sedem téglíkov paštéty hamé, lebo takto to má rád, všetko s cibulou alebo strúčikom cesnaku.

- Ale mne ide aj o spravodlivosť!

Na okrese mu povedali, že sa s tým nedá nič robiť (s tými rokmi, čo mu chýbajú), má počkať.

- Mám počkať? A na čo?

Nepovedali, na čo má čakať, len si myslia, lapajú, že Domino onedlho prestane prirodzenou cestou poberať dôchodky a oni mu ich prestanú prirodzenou cestou vybavovať.

Išiel teda na kraj. Na kraji sa s ním ani ne bavili. Darmo čakal na chodbe od siedmej ráno až do štvrtej poobede. Vrátil sa teda na okres.

- Možno to dostanete po najbližšej novele! - utešovala ho mladá úradníčka, ktorá tu ešte pred týždňom nebola.

- Po akej novele?

On novely nečíta. Naposledy to bola Čachtická pani, a to je román, nie novela! Veď je to tam na konci napísané!

- Novela zákona!

- Starého, či Nového? - spýta sa, lebo si pamätá, že keď je človeku najhoršie, má sa usmievať. - Pani ministerka včera v rádiu povedala ...

- Hádám pani štátna tajomníčka! - opravila ho sčítane mladá úradníčka. - Pani štátna tajomníčka povedala jasne, že zákon je len jeden, a ten platí pre každého! Vy nemáte minimum odpracovaných rokov, nemáte na to doklady! Ste jednoducho mimo minimum!

- Čože som?

- Ste mimo minimum! - zduplikuje dievka.

- Pohania! - odplúje si Domino vystavený „mimo minimum“, a ide na autobus. Ešte musí stihnúť obchod a kúpiť si chlieb, plus dvadsať gramov slaniny a hamé na každý deň.

*

A tak sme sa dostali k jadru veci: Kým Dominovi išlo o dôchodok, úradnícke o dominanciu na svojom teritóriu, nám ide slovenčinu.

Výraz „mimo minimum“, ktorý sme začuli na chodbe odboru sociálnych vecí a rodiny na okresnom úrade z úst mladej úradníčky, je typický príklad chybné administratívnej slovenčiny. Predložka mimo sa má totiž v slovenčine spájať iba s druhým pádom -

genitívom - a teda v nijakom prípade nemožno povedať „mimo minimum“. Keď už, správne by bolo „mimo minima!“ Rovnakú chybu robia televízni komentátori, keď namiesto „útočník vystrelil mimo brány“ povedia, že útočník vystrelil „mimo bránu“. Neuvedomujú si, že predložka „mimo“ sa spája vždy iba s genitívom (vždy mimo niečoho, nikdy nie „mimo niečo“).

Ak už naša mladá úradníčka chcela staršieho pána Dominika poučiť o chýbajúcom minime odpracovaných rokov, prípadne utešiť príslušnom chystanej novely zákona, mala mu to povedať správne po slovensky. Mala povedať: „Pán Domino, žiadosť vám

nemôžeme kladne vybaviť, lebo ste mimo minima“. Ak to chcela povedať ešte zrozumiteľnejšie: „Pán Domino, nehnevajte sa, nemáte odpracované minimum rokov.“

O archaizmoch v liturgii

Ako je to so starými slovami, s ktorými sa stretávame v oblasti duchovnej kultúry? Ako je to s archaickými slovami, ktoré počívame, deklamujeme alebo spievame v kostoloch?

Mnohí veriaci i kňazi sa nazdávajú, že jazyk liturgických textov by sa mal čo najviac priblížiť súčasnej hovorovej slovenčine a robia v tomto smere aj praktické pokusy, pričom hľadajú náhradu za každý starší alebo menej používaný výraz. Ako príklad môžeme uviesť nahradzanie prastarého výrazu „vyslyšať“ slovom „vypočuť“. Niektorí dokonca v dobrej vóli inovujú aj vekmi ustálené formulácie a poriadok slov (napríklad „Baránok boží“ - menia na „Boží baránok“). Vyskytli sa aj pokusy zasiahnuť do Modlitby Pána a „priblížiť súčasnosti“ jeho znenie aktualizovaným poriadkom slov (konkrétne zvolaním „Posväť sa tvoje meno“).

Je snaha o takúto aktualizáciu potrebná? Je vôbec možná?

Najčastejšou argumentáciou novátorov je snaha o „prirodzenosť“ reči. Čo je to však prirodzenosť reči? Čo znamená „prirodzenosť“ vo vzťahu k hodnotám, ktoré vtahujú človeka do nadprirodzenosti? Nepatri do pojmu prirodzenosti aj ustálenosť posvätená tradíciou, teda bohatstvo konotácií navrstvených na slová v priebehu dejín? Nie je to práve ich vzácna patina? Je prirodzenosť naozaj výlučným znakom súčasného jazyka?

Liturgická reč neslúži na jednoduché praktické dorozumievanie! Liturgia nie je iba spredmetňovaním ľudských myšlienok a zážitkov. Oslavná, ďakovná, prosebná alebo kajúčna reč pred tvárou Boha je oveľa bohatšia a náročnejšia než akákoľvek bežná medziľudská konverzácia alebo dojednávanie obchodných cien.

Pri posudzovaní jazyka modlitby a liturgie všeobecne by sme mali mať na mysli vždy aktuálnu aj historickú hodnotu každého slova. A ak historickú, tak aj hodnotu pre večnosť, lebo čo je história, ak nie nekonečne krátky úsek večnosti a jej predohra?

Rozhovor s Bohom má byť obsahovo čo najbohatší, jeho forma má byť krásna, má predstavovať ľudské maximum. A do tohto maxima určite patrí aj ustálenosť jazykových prostriedkov vycizelovaná vekmi. Každé slovo a každý ľudský prehovor má síce časovo i priestorovo ohraničenú sféru používania, no zároveň z tejto ohraničenosti vypútuje intenzitou vzťahu komunikujúcich. Táto intenzita sa prehlbuje predovšetkým úprimnosťou vyznania, hĺbkou viery podporenéj komplexom „zhodnocovacích“ nástrojov.

Nebudme až takí dnešní! Archaizmy a historizmy majú medzi zhodnocovacími nástrojmi reči nepochybne najvýraznejšiu pridanú hodnotu!

BLAŽEJ BELÁK

Muži sú veľkí vtedy, keď bojujú za spravodlivosť a za všeobecné dobro. Bohužiaľ, dnešní štátnici - ministri, kongresmani, či poslanci - pracujú pre zlo a spôsobujú svojim národom nešťastie. Zákony v prospech rozvodov, potratov, manželstva partnerov rovnakého pohlavia, školstvo bez Boha, ničenie obyvateľstva a zaobchádzanie s ním až na úrovni zvierat... Tento obraz súčasného sveta je neuveriteľný, najmä ak vezmeme do úvahy, že väčšina štátnikov západného sveta sú pokrstení kresťania, ktorí teda popierajú svoju vieru a ktorí svojimi skutkami súhlasia s ničením kresťanskej civilizácie. V takomto úpadku žiaria o to jasnejšie postavy kresťanských štátnikov, medzi ktorými má svoje osobité miesto ekvádorský prezident Gabriel García Moreno.

VEĽKÝ ŠTÁTNIK

Na sviatok Premenenia Pána, 6. augusta 1875, bol štátnik, ktorého mnohí hodnotili ako jedného z najväčších od dôb tzv. reformácie, zavraždený slobodomurárskymi útočníkmi na schodoch katedrály v hlavnom meste Quite. Len malú chvíľu predtým, čo ho vylákali von s falošnou správou, že musí čosi neodkladne zariadiť; adoroval Oltárnu sviatosť.

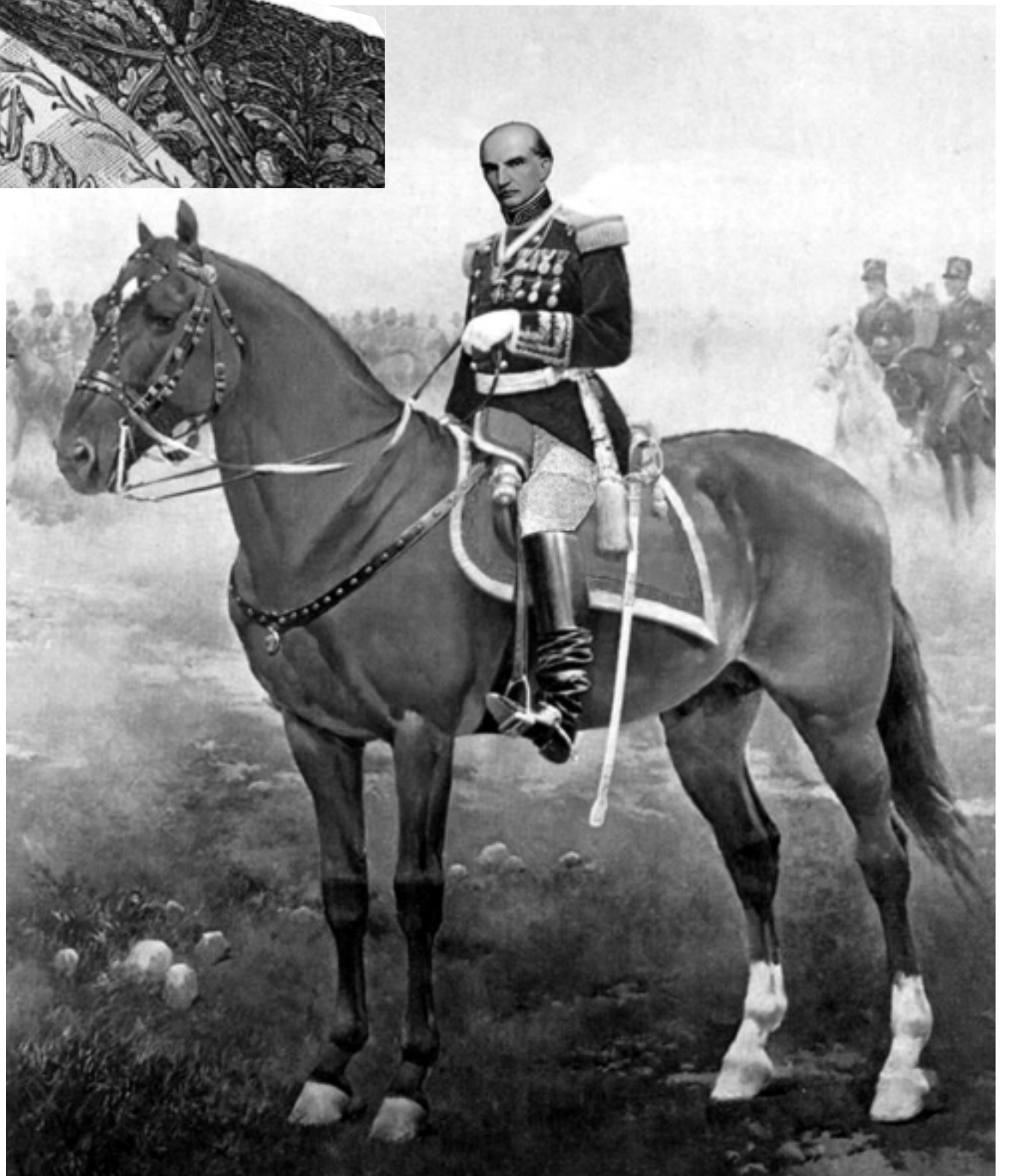
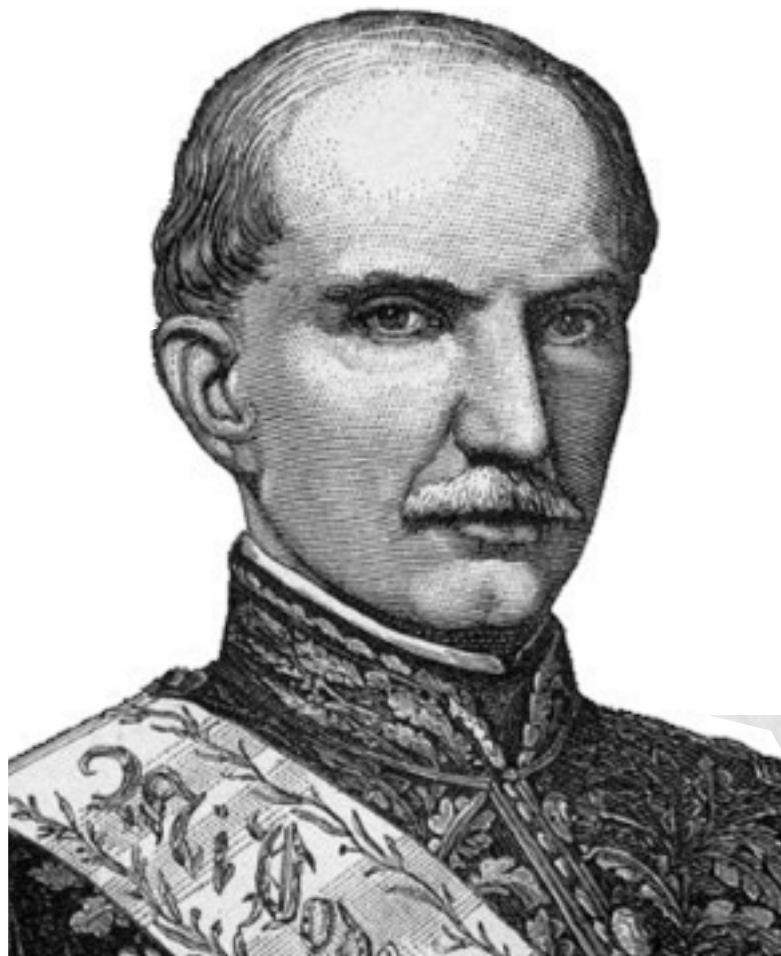
Keď upadol pred vstupným portálom a ležal vystretý s krvácajúcou hlavou na zemi, jeho ľavá ruka bola zranená a pravá odseknutá čepeľou mačety - rozpoznal svojich vrahov. Spoznal ich v zmysle pochopenia, kto ich v skutočnosti poslal. Niektorí z očitých svedkov vravia, že s námahou zašepkal svoje posledné slová, iní zas tvrdia, že ich rázne zvolal... Všetci sa však zhodujú na znení týchto slov: „Dios no muere!“ Boh neumrie!

Úderný ako tieto slová bol aj význam celého okamihu - akoby sa snažil povedať: „Môžete ma zabiť, ale nikdy nezabijete Toho, koho by ľudia ako vy chceli skutočne zničiť.“ Iné slová vyslovené vodcom zrazeným na zem pri inej príležitosti, môžu byť porovnateľné s týmito pre ich výstižnosť. Táto veta by mohla predovšetkým vyjadriť znenie jeho politického kréda, za ktoré sa obetoval v živote a za ktoré napokon i zomrel - slová, ktoré boli a sú zhrnutím celého kresťanského učenia, ak ho máme aplikovať do politickej sféry, teda ktorými by sa mala riadiť spoločnosť: „Slobodu pre každého a pre všetko, okrem hriechu a zlosynov.“

Do takej miery, do akej sa len človek môže riadiť svojim krédom pri riadení štátu, môžeme ro-

GARY POTTER

Gabriel García Moreno - vzor kresťanského politika

zumieť tomu, čo popísal pápež Lev XIII. ako: „Model kresťanského štátu.“ O čosi také sa pokúsili v Ekvádore. A ten, kto stál na jeho čele bol Gabriel García Moreno, dvojnásobný prezident republiky, a okrem toho po celý život jedna z najimpozantnejších postáv v oblasti práva, legislatívy, školstva, vojenstva i štátnictva.

Gabriel García Moreno sa narodil 24. decembra 1821 v ekvádorskom Guayaquile, ako najmladšie z ôsmich detí. Jeho otec, Don Gabriel García Gomez, bol pôvodom Španiel a po tom, čo emigroval do Ekvádoru, sa stal vážnym obchodníkom. A práve tam sa zosobášil s Doňou Mercedes Moreno.

Gabriel získal titul doktora práv na univerzite v Quite, urobil si právnickú prax a začal sa venovať i politickej činnosti. Roku 1850 sa vydal na cesty po Francúzsku, Anglicku a Nemecku. Po návrate do Ameriky sa jeho cesty skrížili s jezuitami a uvedomil si ich význam. Priniesol ich do Ekvádoru a získal od

prezidenta povolenie na ich usídlenie v Ekvádore.

Onedlho nato generál Urbina vyvolal revolúciu a jezuitský rád zakázal. García Moreno založil na protest vlastné noviny, bol však zato Urbinom zajatý a vykázaný do exilu v Paríži bez akéhokoľvek súdu. A práve tam García Moreno znova objavil a upevnil svoju vieru.

Po páde generála Urbina roku 1856 sa García Moreno vrátil do Ekvádoru, kde bol menovaný za vrchného sudcu, neskôr za senátora a napokon sa roku 1861 stal prezidentom. Pred jeho nástupom bola situácia v Ekvádore desivá: chaos prevládal na každej úrovni administrácie, armáda vládla terorom voči počestnému obyvateľstvu, v štáte vlastne chýbalo školstvo, úroveň morálky bola neľudská a skazená a štátna pokladnica

si musela požíčať v pomere 20 percent.

PREZIDENTOV ODKAZ

Za vlády Garcíu Morena sa všetko zmenilo. Zrušil zákaz cudzích rádov a podriadil chod národného školstva od základného až po polytechnické učenie v Quite náboženskému vedeniu, zvlášť Jezuitom. Žiadny národ v Latinskej Amerike v tom čase nezaznamenal väčší pokrok vo vzdelaní obyvateľstva, ako Ekvádor.

Počas Morenovho úradu bol uznesením Kongresu Ekvádor zasvätený Najsvätejšiemu Srdcu Ježišovmu 25. marca 1874. (O 130 rokov neskôr, 25. marca 2004, biskup Ekvádoru toto zasvätenie oficiálne obnovil). Keď bol Pápežský štát napadnutý jednotkami kráľa Viktora Emanuela roku 1870 a pápež sa stal

vlastne väzňom vo Vatikáne, Morenova vláda ako jediná na svete protestovala proti tejto situácii. A to nebolo všetko. Keď Viktor Emanuel dobyl Pápežský štát, odrezal Svätú stolicu od zdroja príjmov, García Moreno odhlasoval v Kongrese vyhradenie desiatiny národného produktu na podporu blahoslaveného pápeža Pia IX.

Jeho vláda zdvihla životnú úroveň Ekvádorčanov všetkých tried a etnických skupín. Popri školách postavil nemocnice a cesty... Železničná dráha cez hory medzi Quitom a Guayaquilom spojila dovtedy oddelené časti krajiny - Costu a Sierru. García Moreno začal okrem toho s výsadbou nespočetného množstva eukalyptových stromov z Austrálie, aby tak zabránil erózii pôdy, ktorá nastala, keď chudobní Indiáni vyrúbali rastlinný porast kvôli surovinám.

García Moreno sa zúčastňoval svätej omše každý deň, odriekal ruženec a každý deň strávil polhodinu kontempláciou. Robil to všetko z naozajstnej potreby srdca alebo to bola len póza? Na obvinenia z pokrytec-

žiša a Máriu ovláda moju netrpezlivosť a zabraňuje mojim prirodzeným sklonom. Všetko znášať a prijímať s prívetivosťou, hoci ma druhí zrania; nikdy nehovoriť zle o svojich nepriateľoch! Podrobím sa dôslednému skúmaniu dvakrát za deň počas cvičení v rozličných cnostiach a generálnej skúške každý večer. Každý týždeň pristúpim k sviatosti zmierenia. Potlačím všetku familiárnosť, i keď nevinnú, ako to od mňa žiada rozvaha. Nikdy nestrávim viac než hodinu v žiadnej zábave či kratochvíli a už vôbec nie pred ôsmou hodinou večer.“

MUČENÍCKA SMŤ

Lekárska pitva García Morenu ukázala, že ho zasiahlo šesť výstrelov a

Na obrázku hore nesie Gabriel García Moreno kríž počas Križovej cesty v Quite

Na obrázku vľavo slobodomurári zabijajú Gabriela García Morenu na schodoch chrámu, kam ho vylákali pod falošnou zámienkou

Dole: Fotografia mŕtveho Gabriela García Morenu

Tu sú slová blahoslaveného pápeža Pia IX o ekvádorskom prezidentovi, ako ich vyslovil pre verejnosť 20. septembra 1875:

„Uprostred tohto všetkého, bola republika Ekvádor zázračne poznačená duchom spravodlivosti a neotrasiteľnej viery jej prezidenta, ktorý sa ukázal ako oddaný syn Cirkvi, verný čítiteľ Svätej stolice a horlivý udržiavateľ viery a piety svojho národa. A odrazu to bezbožní vo svojom slepom besnení videli ako urážku ich predstieranej modernej civilizácie; ako pohanu vlády, ktorá sa

venovala nielen materiálnemu zabezpečeniu obyvateľstva, ale i jeho zasýteniu v oblasti duchovnej a morálnej... A tak sa na koncile temnoty, ktorý zorganizovala sekta, títo zlosynovia zaviazali zavraždiť výnimočného prezidenta. Padol pod ocel'ou vrahov, ako obeť viery a kresťanskej lásky... No pre Pia IX. je smrť García Morenu smrťou mučeníka.“

Z amerického časopisu Michael,
apríl 2004
preložila
Katarína Džunková

tva odpovedal: „Podstata pretvárkych spočíva v tom, že človek robí niečo opačné, než v čo v skutočnosti verí. Skutočnými pokrytcami sú teda tí, ktorí majú Vieru; ale neodvážia sa ju ukázať na verejnosti.“

García Moreno praktikoval náboženský život verejne, ako to ukázal v pravidlách svojho každodenného života a ako to napísal na zadnú stranu vydania Nasledovania Krista Tomáša Kempenského, ktoré našli v jeho vrecku po zavraždení:

„Každý deň, keď sa modlím, budem prosiť zvlášť o cnosť pokory. Každý deň sa zúčastním svätej omše, modlitby ruženca a okrem kapitoly Nasledovania bude čítať i tieto pravidlá a pripojené rady. Chcem sa udržiavať, ako to len je možné, v prítomnosti Božej, špeciálne pri rozprávaní - nech nikdy nevyrieknem zbytočné slová. Obetujem svoje srdce Bohu pred vykonaním akejkoľvek činnosťou. Nech každá moja námaha s myšlienkou na Je-

utřžil štrnásť bodnutí mačetou. Jedna z rezných rán ho zasiahla priamo do mozgu. Je vlastne zázrak, že hneď nezomrel. Keď k nemu z katedrály dobehol kňaz, bol ešte stále pri živote. Preniesli ho naspäť do chrámu a uložili k nohám Sedembolestnej Panny Márie. Privolali lekára, ale ten mu už nemohol pomôcť. Jeden z kňazov ho vyzval, aby odpustil svojím vrahom. Už nemohol rozprávať, ale jeho oči odpovedali, že sa tak už stalo. Prijal posledné pomazanie. O pätnásť minút nato zomrel priamo v katedrále...

KULTÚRA

dvotýždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Predseda redakčnej rady: *Július Binder* – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Cena jedného čísla je 1,20 € – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty alebo e-mail: ganisinova.renata@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O.BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail:

zahrancna.tlac@slposta.sk. – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo EV 757/08. – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – internetová stránka a archív Kultúry: www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR. – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

Od roku 1900 začal publikovať. Z uverejňovaných prác vidno, že od tejto chvíle ho už nikdy neopustila úporná snaha uvažovať naozaj až po korene, najmä o vzťahoch medzi človekom a ostatnými ľuďmi. Ak videl, že tieto vzťahy sú nezdravé, nanucovala sa mu otázka, aké lieky navrhnúť, aby ľudstvo ozdravelo. Tu Chesterton začal rad-radom uvažovať o všetkých spoločenských systémoch. Jeho agnosticizmus dostával trhliny a nevedel ho už uspokojiť. Čím ďalej, tým väčšími sa duchovne blížil ku kresťanstvu, a to k anglikanizmu - forme kresťanského vyznania, ktorá bola v jeho prostredí najznámejšia.

Medzitým sa mladý Chesterton zoznámil s Frances Bloggovou z rodiny francúzskeho pôvodu. Roku 1901 uzavreli manželstvo. Usadili sa v Londýne na Fleet Street, ktorá sa práve jeho pričinením stala povestnou. Tu začal Chesterton naplno rozvíjať svoje povolanie publicistu, literárneho kritika, novinára a spisovateľa vôbec. Neskôr sa presťahovali do vidieckeho mestečka Beaconsfieldu.

Nie u každého človeka sa povolanie črtá tak zreteľne ako u Chestertona. Bol rodený polemik. Už začiatkom storočia sa stal známym verejnosti. Najprv sa pod svoje brilantné články podpisoval značkou G.K.C. a ľudia sa pýtali, kto to len môže byť. Potom sa stal otvoreným zástupcom Búrov, proti ktorým jeho krajina viedla vojnu v Afrike. Bol výrečný a triafal do živého. Už tu sa prejavila rýdzosť jeho charakteru a jeho priamosť. Jeho zápas proti domácim imperialistom vyrastal podľa jeho slov nie z nedostatku patriotizmu, lež práve z úprimného patriotizmu.

V zápase proti búrskej vojne sa stretol s mužom, ktorý slúžil tej istej spravodlivosti a bojoval v tom istom duchu. Bol to Hilair Belloc. Priateľstvo nadviazali roku 1900 pri stretnutí na Mont Blancu. Chesterton mal 26 rokov. Belloc bol o štyri roky starší, bol vynikajúci rozprávač, vedel prebúdať myšlienky, mal veľkú schopnosť presvedčať a vplýval na Chestertona veľmi mocne po každej stránke, vrátane náboženskej. Belloc bol napoly Francúz a bol katolík. Upevnilo sa medzi nimi priateľstvo, v ktorom nebolo nezhôd. Bernard Shaw bude raz útočiť proti ich spoločným myšlienkam a napíše, že útočí proti dvojhľavému drakovi, ktorého nazval „Chesterbelloc“.

Chesterton sa dal do boja nielen za praktické ciele spravodlivosti pre Búrov v Afrike, ale aj za iné konkrétne veci. Mieril hlbšie a napádal nesprávnu filozofiu protivníkov ak okoreň ich nesprávnych praktických postojov. Chesterton nazval niektorých svojich duchovných protivníkov „bludármi“ a svoje útoky proti nim zhrnul v knihe toho istého mena (Heretics, 1905). Obviňuje ich v podstate z toho, že vymysleli nové filozofie a nové náboženstvá. Shawovi a Wellsovi nadľudia a obri v márnivosti svojich vier degradujú ľudskú vieru, ktorej naplno vyhovuje kresťanstvo. Chesterton útočí prudko a presvedčivo, často vtipne, ale tak starostlivo, že nikdy osobne neurazí. Tento boj perom je súboj, ktorý napríklad v knihe Guľa a kríž vedie bez prestania kresťan s ateistom. Napriek tomuto duchovnému

zápasu Chesterton udržiaval srdečné vzťahy so svojimi „bludármi“ - Wellsom, a najmä so Shawom, čo slúži na česť i druhej strane.

Chestertonovo priateľstvo s Bernardom Shawom bolo zvlášť zaujímavé. Písali si mnoho listov s oslovením: My Dear G. K. Ch., Dear Mr. Chesterton... Yours sincerely, G. B. S. Jeden list z roku 1909 sa začína: Chesterton, Shaw speaks. Attention! - Chesterton, hovorí Shaw. Pozor! - Chesterton odpovedal takisto priateľsky. Pritom keď išlo o myšlienky a názory,

KARDINÁL JÁN CHRYZOSTOM KOREC

Filozof zdravého rozumu Gilbert Keith Chesterton

obaja boli priami a ostrí. Napríklad Chesterton v Bludároch medziiným napísal: „Nevšímam si p. Bernarda Shawa ako jedného z najskvelejších a najpocitlivejších ľudí žijúcich; všimam i ho ako bludára - totiž ako človeka, ktorého filozofia je celkom solidná, celkom súvislá a úplne nesprávna.“

Kniha Bludári bola skôr odmietnutím. Naproti tomu kniha Ortodoxia (1908) - najdôležitejšie Chestertonovo dielo, ktoré neprestalo byť aktuálne dodnes - prekvapuje svojim pozitívnym postojom, sviežosťou a spontánnosťou. Chesterton chce v Ortodoxii ustáliť pravé ľudské hodnoty, ktorými sú podľa neho kresťanské hodnoty.

NÁBOŽENSKÉ HLADANIE

Chesterton sa priznáva, že čím väčší poznával život, tým väčšími ľutoval, že zo života jeho krajiny zmizla starodávna katolícka viera. Chesterton prešiel od neviery priamo k vysokej anglikánskej cirkvi, ktorá sa náukou a bohoslužbou veľmi blíži katolíckej Cirkvi. Anglikanizmus je uprostred medzi anglikanizmom a katolicizmom. Jeho stúpenci ostávajú oddelení od Ríma, ľutujú však, že v 16. storočí došlo k rozkolu kresťanstva. Udržujú si nádej, že raz dôjde k zmiereniu Canterbury s Rímom v podobe spoločenstva, v ktorom by sa dosiahla jednota i uchovala ich národná hrdosť. Túto nádej podporujú aj konkrétnymi činmi.

Anglikanizmus pochádza z tzv. oxfordského hnutia, ktoré mu dalo organizáciu. Jeho pôvod je však omnoho starší a má korene možno v časoch samotnej reformácie, ktorú náboženská a tradičná duša Angličanov prijala len s výhradami. Anglikanizmus je verný odkazu otcov, ktorých sa zdráhal vôbec opustiť. Nazývajú ho aj puseyizmus,

podľa Eduarda Puseyho, priateľa H. Newmanu. Pusey odmietol ísť Newmanovou cestou a zložiť tzv. abjuráciu a venoval sa úlohe vrátiť anglikanizmus katolicizmu znútra. Jeho žiaci sa usilujú obnoviť opustený zvyk spovedať sa, zakladať kláštory, premieňať chrámy na skutočné kostoly pre slúženie podstatnej kresťanskej obety - Pánovej večere. Puseyho dedičstvo prevzal neskôr lord Halifax a pokračoval v jeho diele, ktoré sa živo rozvíja. Halifax predsedal lige English Church Union, ktorá rozvíja hnutie za návrat ku všeobecnej Cirkvi. Nadviazal kontakty s Rímom a dal podnet na vznik komisie teológov a historikov, ktorí študovali medziiným i platnosť anglikánskej vysviacky kňazov. Prvá etapa zblížovania sa skončila zdanlivým neúspechom, keď sa vyslovila pochybnosť o platnosti anglikánskych ordinácií - 18. septembra 1896.

Je príznačné, že Chesterton sa zblížil s anglikanizmom práve niekoľko rokov po tomto neúspechu. Dal sa zdanlivo na cestu bez východiska. On však mal rád veci, ktoré sa zdali stratené. Preto vytrvalo zápasil spolu s inými o jednotu naďalej, a to napriek búrlivým protestom protivníkov vo svojej krajine. Jeho myseľ sa čoraz väčšími uvoľňovala od anglikanizmu ako národnej cirkvi. Až do roku 1922 zostával však anglikanizmom a cítil, že je akýmsi neukončeným katolíkom. Život však nestál. Chesterton zápasil o svoju duchovnú podobu ďalej.

Medzitým vydáva knihu za knihou, najmä eseje. Roku 1910 vydal knihu esejí Čo je chybné vo svete. Toto sužovalo Chestertona. Pocitmi nesúdržnosti a nestálosti sveta sa zaoberá vo všetkých svojich knihách, článkoch, konferenciách a nástojčivo poukazuje na ich korene. Budujeme na zdaní, vnútro je rozožraté. Zvonice a paláce ostávajú, ale duch ich neoživuje. Manželstvo trvá, ale

podľali sme mu korene. Svet stratil svoju duchovnú podstatu, preto naštrihne katastrofa za katastrofou. Liek? Bezpodmienečný návrat ku kresťanstvu.

Chestertonov život je rušný - spisovateľ, konferencier, novinár, vydavateľ vlastných novín. Mal rád svoju prácu. „Novinárstvo je najnovšie anonymné dielo od čias katedrál,“ - povedal nadšene.

Chesterton medzitým duchovne dozrel, i keď ešte dlho neurobil posledný krok. Už v roku 1908 napísal o sebe: „Ako iní vážni mladíci - aj

ja som sa pokúšal predbehnúť pravdu o desať minút. Zistil som však, že za ňou zaostávam tisícosemsto rokov. Napísal som si hlavicky trápny chlapčenský prehánaním pri hlásaní svojich právd. A bol som potrestaný najprilievavejším a najkomickším spôsobom - zachoval som si totiž svoje pravdy, lež že to nie sú moje pravdy. Keď som si predstavoval, že stojím sám, ocitol som sa v skutočnosti v postavení človeka, za ktorým stojí celé kresťanstvo... Pokúšal som sa vynásť svoju vlastnú herézu - a keď som bol celkom hotový, objavil som, že je to pravoverná náuka.“

Roku 1922 Chesterton spečatil svoje hľadanie i svoju istotu. Najväčším jeho duchovným dobrodružstvom sa stalo to, že urobil rozhodný krok, ktorý oddeľoval jeho anglikanizmus od všeobecnej Cirkvi. Zložil vyznanie viery. Keď sa ho pýtali, prečo sa stal katolíkom, odpovedal: „To get rid of my sins.“ - „Aby som sa zbavil svojich hriechov.“ Chesterton sa rozhodol pre starú Cirkev Ireneja, Augustína, Becketa, Františka z Assisi, Kataríny Sienskej a Tomáša Morusa, pretože „ona skúma tajomstvá ľudského srdca s prenikavosťou nadprirodzeného pohľadu“ v takom stupni, s akým sa - sám to hovorí - nestretol nikde inde. Táto Cirkev vlastní viditeľné úkony, ktoré obnoviť dušu.

Zakotviť natrvalo v tomto presvedčení mu umožnil jednoduchý dedinský kňaz otec O'Connor, s ktorým sa náhodne stretol u priateľov počas jedného víkendu. Kňaz bol na pohľad veľmi jednoduchý a skromný. Na výlete po náhornej rovine Yorkshiru mal však Chesterton príležitosť spoznať, že tento malý, jednoduchý kňaz má pri svojej skromnosti toľko skúseností s dušami, že pozná tajomstvo dobra a zla i tajomstvá neresti a zločinu neporovnateľne lepšie než najskúsenejší

londýnsky psychológ či kriminológ. To Chestertona neskôr inšpirovalo k viacerým detektívnym knihám, ktoré dodnes nezostarli. Svojho kňaza nazval v nich otcom Brownom (Nevinnosť otca Browna). V knihách si skoro stále trochu uťahuje z jeho výzoru, ale možno len preto, aby tým presvedčivejšie vzdával úctu svätosti tohto kňaza, ktorý sa stal jeho poradcom a priateľom. Monsignor John O'Connor napísal v roku 1937 o Chestertonovi knihu.

Na Chestertonovom vstupe do katolíckej cirkvi mali teda podiel najmä tri osobnosti: Frances Bloggová, mladá horlivá anglikatolíčka, ktorú si vzal za manželku, ďalej priatelia Hilair Belloc a otec O'Connor. Istý vplyv mal aj Chestertonov mladší brat Cecil, povestný prudkosťou svojich novinárskych polemík, ktorý sa stal obeťou vojny. Zomrel ako katolík.

Chesterton navštívil v roku 1919 Svätú zem a už vtedy sa vrátil s odhodlaním, že vstúpi do Cirkvi, alebo, ako sa hovorí v Anglicku, zloží abjuráciu, čiže odvolá svoj doterajší rozchod s Cirkvou. Dvaja jeho priatelia ho na tejto ceste predišli. Jedným z nich bol Ronald Knox, syn anglikánskeho biskupa, bývalý kaplán v Trinity College v Oxforde. Druhým bol spisovateľ M. Baring. Baringovi sa Chesterton zveroval so svojimi myšlienkami a vážil si jeho náhľady. V jednom liste z roku 1920 písal Baringovi. „Až doteraz som si myslel, že možno byť anglikatolíkom, a pritom vnútorne katolíkom. Ak však podľa Vášho vyjadrenia je to iba nádvorie so stĺporadi, nechcem byť na nádvorí, tým menej na nádvorí oddelenom od hlavnej budovy.“

Chestertonova žena pomysľala tiež na prechod do Cirkvi. Nenachádzala však „dosť jasnú cestu“. Chesterton vedel, za čo jej vďačí. Už ako snúbenci jej venoval zbierku básní Divoký rytier. Vo venovaní napísal: „Tebe, čo si mi priniesla kríž a Krista.“

Roku 1922 Chesterton zložil vyznanie viery. O niečo neskôr ho nasledovala do katolíckej Cirkvi aj jeho žena. Obaja pocítili, že sú v dome svojich otcov. Na mnohé námietky, ktoré sa vzniesli proti nemu, Chesterton odpovedal pokojne, ale svojrázne: „Som hrdý na to, že som spútaný 'ošúchanými' dogmami (takto hovoria moji kolegovia-novináři), lebo veľmi dobre viem, že bludy umierajú, no múdre dogmy žijú dosť dlho, takže sa na ne dá pozerať ako na starožitnosti.“

Čo pociťuje konvertita vo chvíli, keď vstupuje do Cirkvi? Chesterton o tom písal: Ľudia si myslia, že konvertita vstupuje so sklonenou hlavou do akéhosi malého chrámu, ktorého vnútro je podľa nich obložené ako žalár, ak nie rovno ako mučiareň. No ľudia vedia dohromady len to, že už prešiel cez dvere. Nevedia, že sa uberal nie k temnote, lež k svetlu jasného dňa. Možno aj konvertita má na chvíľu pocit, že sa pozerá cez štrbinu. Keď sa však rozhľadí, vidí bránu, ktorá vedie k oltáru. Keď vojde do Cirkvi, zistí, že Cirkev je omnoho rozsiahlejšia znútra než zvonka. Je to priestor veľkých domov, širka ako v renesancii, je to všeobecnosť ako republika sveta. Vtedy môže konvertita vysloviť isté staré slová plné jasnosti, neznáme moderným ľuďom: Civis Romanus sum. (Som rímsky občan.)

(Pokračovanie v budúcom čísle)